

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Roma

1 Pablo laca na' nu nscua quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma, cu'ma nu ngusni ma cha' ji'i Jesucristo. Ndyu'ni na' cña ji'i ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni ngusubi Ni jna' cha' tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i Ni lo'o ñati.

²Nu lo'o tya lyiji caa Jesucristo nde chalyuu, tya li' cua nchcui' liñi ycui' Ndyosi ñi'ya nu caca cha' bi' tyempo nu lijya nde loo la. Cua nda Ni cha' bi' lo'o xi ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ni, cha' nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni la; nguscua ngu' cha' bi' lo quityi li'. ³Cha' tso'o ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu laca Sñi' ycui' Ndyosi, bi' laca cha' nu nscua lo quityi bi'. Ngula Jesús lo yuu ñi'ya nu nclya cua ña'a ca sñi' ñati, cha' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David laca Jesús; ⁴lo'o jua'a laca Jesús nu sca ti Sñi' nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya caca cuayá' tso'o ti' na cha' bi': chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi Sti yu ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, tlyu tsa cha' ngua'ni Ni li'. Nu lo'o nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'i Jesús, nda Ni cha' lo'o na cha' Sñi' ycui' ca Ni laca nu Jesús bi'. ⁵Tso'o tsa ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na' xqui'ya Jesucristo.

Cua ngulo Ni cña jna' cha' tsa'a na' tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati; chacuayá' ji'i ycui' Ni tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati. Nti' Ni cha' caja ñati ji'i ycui' Ni lcu'a ti se'i, ñati nu xñi cha' ji'i ycui' Ni, ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni. ⁶Lo'o cu'ma ni, cua ngusubi Ni ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Jesucristo.

⁷Nscua na' quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cuentya ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma. Cua ngusubi Ni ji'i ma cha' tyucui tyiquee ma taca caca ma ñati ji'i Ni. Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nti' tsa Pablo tsa na'a xi ji'i ngu' bi'

⁸Su nguxana ti quityi re, ndyu'ni tlyu na' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Tso'o tsa nti' na' cha' cua ngusni lca tya'a ma cha' ji'i Jesús, ca lca quichi ndañi cha' jly'a ti' ma cha' bi'. ⁹Lo'o na' ni, cua ngujui cña jna'

cha' chcuí' na' cha' tso'o jil'i Jesucristo Sñi' ycuí' Ndyosi lo'o xa' ñati; tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña bi' cuentya jil'i Ni. Jlo ti' ycuí' Ndyosi cha' lu'ba ti ndyí'u ti' na' jil'i ma' laja lo'o nchcuí' na' lo'o ycuí' Ni. ¹⁰Lo'o jua'a' lcaa tsa ndijña na' chacuayá' jil'i Ni cha' tsa'a na' slo cu'ma, cha' tyi'i na' xi lo'o ma, cua ña'a' ca hora nu nti' ycuí' Ni. ¹¹Nti' tsa na' tyacua tya'a na' xi lo'o cu'ma, cha' cua nti' na' ta sca cuíi lo'o ma; Xtyi' ycuí' Ndyosi laca nu xtyucua 'na, cha' taca jlya la ti' ma jil'i Jesús. Li tyatí' la ti' tyiquee ma. ¹²Tso'o si caca cua'ni na cha' caca tyatí' la ti' tyiquee tya'a na, cha' stu'ba ti xñi tso'o la na cha' jil'i Jesús li'.

¹³Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya nu ntsu'u tyiquee na' ña'a' na' jil'i cu'ma. Tyuu quiya' ngua ti' na' caa na' ca su ndi'i ma, pana hasta juani bilya caja ñi'ya caca nu caa na'. Ni'ya nu ngua'ni na' ca xa' loyuu chalyuu, jua'a' cua nti' na' cha' caca su ndi'i cu'ma; nti' na' cha' taquiya' xa' la ñati cha' jil'i Jesús, lo'o jua'a' nti' na' cha' tya culu'u la na' cha' bi' jil'i ma. ¹⁴Cua ngulo Ni cña 'na cha' tsa'a' chcuí' lo'o ngu' xa' tsu', masi ndi'i ngu' bi' quichí tonu, masi ndi'i ngu' tyijyu' la ca ne' quixí'; ngulo Ni cña jna' cha' sca ti cha' chcuí' na' lo'o ngu', masi lo'o ngu' nu nhca tsa jil'i, masi lo'o ngu' nu ná ndyí'ya cuentya tsiya' ti. ¹⁵Bi' cha' nti' na' tsa'a' cha' chcuí' na' cha' tso'o jil'i ycuí' Ndyosi lo'o cu'ma ngu' Roma, ñi'ya lo'o cua nda na' cha' bi' lo'o xa' ñati.

Tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u jil'i cha' nu nda Jesús cha' chcuí' na lo'o ñati

¹⁶Ná ntyuju'u ti' na' tsiya' ti cha' culu'u na' cha' tso'o nu ntsu'u jil'i

Jesús jil'i ñati. Lijya cha' bi' lo'o lcaa chacuayá' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni jil'i lcaa ñati nu xñi cha' jil'i ycuí' Ni. Tya clyo nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' judío ti, li' lo'o nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁷Lo'o cuna na cha' tso'o jil'i Jesús bi', li' caca cuayá' ti' na ñi'ya ndu'ni ycuí' Ndyosi cha' ca tso'o cresiya jil'i ñati cuxi; xqui'ya cha' nu jlya ti' na jil'i cña nu ngua'ni Jesús, bi' cha' taca caca tso'o cresiya jil'i ñati cuxi na, sca ti si xñi na cha' jil'i ycuí' Ni. Ndi'ya ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu': "Nu lo'o jlya ti' na jil'i ycuí' Ni cha' taca cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya jil'i na, li' caja sca chalyuu nu ná nga'a' cha' tye jil'i na".

Yabe' nu ndyanu hichu' ñati chalyuu

¹⁸Lo'o cuna na cha' jil'i Jesús bi', li' ca cuayá' ti' na cha' ñasi' tsa ycuí' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua; xcube' tsa ycuí' Ni jil'i cua ña'a' ca ñati cuxi. Na ñasi' Ni jil'i ngu' bi', cha' cuxi tsa ndu'ni ngu'; cuxi tsa ngu' bi', lo'o jua'a' ná nda ngu' chacuayá' cuna xa' ñati lcaa ña'a' cha' liñi nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. ¹⁹Nhca cuayá' ti' ngu' cuxi bi' lcaa lo cha' nu caca cuayá' ti' ñati nquicha', cha' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' cua ngulu'u ycuí' Ni cha' bi' jil'i ngu'. ²⁰Ycuí' Ndyosi ni, ná nhca jil'i na ña'a' na jil'i Ni ca su ntucua Ni nde cua, ni ná taca ca cuayá' ti' na ñi'ya laca cha' ná tye chca cha' tlyu nu ndu'ni Ni. Pana tya lo'o nguxana chalyuu tya clyo, tya li' taca tyuloo na jil'i ycuí' Ni; tya li' ngujui ñi'ya caca cuayá' ti' na tilaca laca ycuí' Ni, si clyana na jil'i Ni. Taca tyuloo

ñati jil'i Ni lo'o ña'a ngu' jil'i lcaa lo na nu ngüiñá Ni. Bi' cha' ná ntsu'u cha' clyu ti' jil'i ycuí' Ndyosi lo'o ñati cuxi bi'. ²¹Masi nslo ngu' cuxi bi' tilaca laca ycuí' Ni, ná ntaja'a ngu' bi' cua'ni tlyu ngu' jil'i Ni; masi ycuí' Ndyosi laca Ni, ná ndya ngu' bi' xlya'be jil'i Ni. Xcui' cha' cuxi ti ntsu'u tyiquee ngu'. Ngüichí yaa cha' hique ngu' cha' ná ntaja'a ngu' xñi ngu' cha' liñi bi'. ²²Nacuí ngu' cha' nchca tsa jil'i ycuí' ca ngu', pana lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; ple tsa ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³Ná nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' jil'i ycuí' Ndyosi nu laca loo la, la cui' Ni laca nu ná tye chalyuu jil'i tsiya' ti; ndiya la ti' ngu' cua'ni tlyu ngu' jil'i lcuí ñati nu ndyijii ti. Lo'o jua'a ndu'ni tlyu ngu' jil'i lcuí quiñi nu ndacui nde cua, lo'o jil'i lcuí na'ni nu ntucua quiya', lo'o jil'i lcuí na'ni nu nsube' ne' ni' lo yuu; bi' laca cha' nu ndu'ni tlyu ngu' jil'i.

²⁴Bi' cha' cua ngulaya' Ni jil'i ngu' cuxi bi'; juani cua nda Ni tyempo jil'i ngu' cha' caca suba' ngu', cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu', sca lo cha' cuxi nu ntyuju'u tsa ti' na cha' chcui' na jil'i. ²⁵Cua nguxtyanu ngu' bi' lcaa cha' liñi nu ngulu'u ycuí' Ndyosi jil'i ngu', ndiya la ti' ngu' cha' xñi ngu' lcuá ti lo cha' cuiñi; ndu'ni tlyu ngu' jil'i jo'ó cuiñi, ndaquiya' ngu' jil'i lcuí scaa na nu cua ngüiñá ti ycuí' Ndyosi, nga'aa si'i jil'i ycuí' Ni nu ngüiñá cha' bi' ndu'ni tlyu ngu'. La cui' ycuí' Ndyosi nu ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na jil'i, cha' xcui' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na laca Ni. Jua'a laca cha' tu'ni.

²⁶Nguxtyanu Ni jil'i ngu' cuxi lacua, cha' cua'ni suba' ngu' lo'o

tya'a ngu'; sca lo cha' cuxi nu ná nti' na chcui' na jil'i lo'o ñati, bi' laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. La cui' ti nu ngu' cuna'a nga'aa ndi'i lo'o ngu' qui'yu ñi'ya nu ndi'i cua ña'a ca ñati tso'o, xcui' lo'o tya'a cuna'a ti ndu'ni ngu' cha' suba'; ²⁷lo'o jua'a nu ngu' qui'yu nga'aa ndi'i lo'o ngu' cuna'a ñi'ya nu ndi'i ñati, ndacui tsa ti' ngu' jil'i xa' qui'yu, ndu'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ngu'. Laja cuaña' ti ngu' nda ycuí' Ndyosi cha' ti'i jil'i ngu', cha' cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

²⁸Jua'a laca jil'i ngu', cha' ná nti' ngu' tyuloo ngu' jil'i ycuí' Ndyosi; bi' cha' nguxtyanu Ni jil'i ngu' cha' cua'ni ngu' cha' cuxi bi', nda Ni xi tyempo cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ti ngu' cua'ni ngu'. ²⁹Ná tso'o tsiya' ti cña nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu': xcui' cha' suba' ti ndu'ni ngu', cuxi tsa ndu'ni ngu'; ndacui tsa ti' ngu' jil'i scaa cha' tso'o nu ntsu'u jil'i tya'a ñati ngu', ti'i tsa ti' ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ngu'; nti' ngu' cha' tso'o la caca jil'i ycuí' ngu' que jil'i xa' la tya'a ngu', pana nxuu tya'a ngu' bi' hasta ndujuii ngu' jil'i tya'a ngu'; ndu'ni ngu' ngana jil'i tya'a ngu'; chiya'a tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ñati ngu', hasta nclo que ngu' cuentyu jil'i tya'a ngu', ³⁰hasta nchcui' ngu' cha' ti'i jil'i tya'a ngu'; liye' ti' ngu' ña'a ngu' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' suba' nchcui' ngu'; tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Lo'o jua'a tya nclyana la ngu' cha' cuxi nu cua'ni ngu', ni ná ndaquiya' ngu' jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu'. ³¹Ni sca cha' ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti; ná

ndu'ni ngu' ni sca cña nu cua nacuí ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ngu', ñi'ya ndu'ni ñati tso'o; la cui' ti ná ndu'ni tya'na ti' ngu' jil'i tya'a ngu'.³²Nda ngu' bi' cuentya cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi jil'i ngu', cha' ntsu'u cha' cajaa ngu' bi' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Masi jlo ti' ngu' cha' bi', ná ndube ti' ngu' bi'; ña'a ti ndu'ni ngu' cha' cuxi bi' jil'i ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ña'a ngu' jil'i xa' ñati nu ndyu'ni la cui' tya'a cha' cuxi bi'.

**Liñi tsa cua'ni cuayá' ycui'
Ndyosi jil'i ñati chalyuu**

2 Lo'o cu'ma ni, nchcui' tsa ma jil'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati; pana ná caja ñi'ya nu cua'ni clyu ti' Ni jil'i ycui' ma, nu lo'o ncliyotu ma qui'ya nu ntsu'u jil'i xa' ñati, lo'o jua'a ycui' ca ma ntsu'u qui'ya bi' jil'i ma. Ñi'ya ndu'ni cuayá' bese jil'i ñati cuxi, jua'a ndu'ni ma, nu lo'o nchcui' ma jua'a jil'i ñati; pana stu'ba ntsu'u qui'ya jil'i ma lo'o nu ñati cuxi bi'.²Cua jlo ti' ma cha' liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o nchcubi' Ni jil'i ngu' nu ndu'ni lcaa lo cha' cuxi.³¿Ni cha' laca nti' ma cha' ná caca jil'i cu'ma ñi'ya nu ndyaca jil'i nu ngu' cuxi bi'? Cha' cui'ni, ná clya'a ma jil'i ycui' Ndyosi nu lo'o cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati; na nsta ma qui'ya jil'i ñati bi', masi ndu'ni ma la cui' tya'a cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'.⁴¿Ni cha' laca ná ndube ti' ma cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na? Ntucua' Ni cña ji'na, ndalo tsa tyiquee Ni ji'na; tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi ña'a Ni

ji'na, cha' caja ñi'ya nu tya'achu' na jil'i cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na jil'i.⁵Ná ntaja'a ma taquiya' ma jil'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ma, ná ntaja'a ma ca tyuju'u ti' ma tsiya' ti; bi' cha' ndyanu cha' xcube' Ni jil'i ma lo'o tyalaa tsa, nu lo'o ña'a ngu' cha' liñi tsa cua'ni cuayá' Ni jil'i ñati chalyuu.⁶Tsa bi' tya Ni ji'na tsa ña'a nu ngua'ni na lo'o nguti'i na chalyuu; ⁷sca chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye, bi' laca nu ta Ni jil'i ngu' tso'o, nu ná nchca taja ti' ndu'ni ngu' cña tso'o lo'o tya'a ngu'. Xcui' ndya'a cha' tyiquee ngu' bi' jil'i cha' tso'o nu ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, xcui' nti' ngu' cha' tyi'i tso'o ti ngu' cuentya jil'i Ni, xcui' ndube ti' ngu' jil'i chalyuu nu lijya nde loo la.⁸Pana nu ñati cuxi ni, nu xcui' cha' jil'i ycui' ca ngu' ntsu'u tyiquee ngu', tlyu tsa cha' ti'i ta Ni jil'i ngu' bi'; ñasi' tsa ycui' Ndyosi jil'i lcaa ngu' bi', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' tsiya' ti jil'i lcaa cha' liñi nu ncliyu'u Ni jil'i ngu', cha' ndijña tsa ti' ngu' jil'i cua ña'a ca cha' cuxi nu ña'a ngu'.⁹Xcubi' tsa Ni jil'i ngu' bi' li', tlyu tsa cha' ti'i caca jil'i lcaa ñati chalyuu, cua ña'a ca ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi. Clyu tyacua cha' ti'i bi' jil'i ngu' judío, li' la cui' jua'a tyacua jil'i ngu' xa' tsu', nu si'i ngu' judío laca ngu'.¹⁰Pana lcaa ñati nu ndu'ni cha' tso'o ni, ta ycui' Ndyosi cha' tso'o nu ntsu'u ca slo Ni jil'i ngu' bi'; cua'ni chi' loo Ni jil'i ngu' bi' ca slo ycui' Ni li', cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee ngu' li'. Clyu tyacua cha' tso'o bi' jil'i ngu' judío, lo'o li' la cui' jua'a tyacua jil'i ngu' xa' tsu'.

¹¹Si'i cua laca ti ñati nu ndu'ni tyaca'a ycui' Ndyosi jil'i, sca ti

cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñati chalyuu. ¹²Ngu' xa' tsu' ni, masi bilya cuna ngu' lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o ngu' judío, pana tye cha' jil'i ngu' jua'a ti, si ntsu'u qui'ya jil'i ngu'. La cui' jua'a xcube' ycu' Ndyosi jil'i ngu' judío, nu cua ndyuna cha' liñi nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'; si ntsu'u qui'ya jil'i ngu', cua'ni cuayá' Ni jil'i ngu' cuentya jil'i cha' nu nchcui' Moisés bi' li'. Lo'o jua'a sca ti cuayá' cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi. ¹³Ná caca tso'o cresiya jina cuentya jil'i ycu' Ndyosi lo'o ndyuna ti na cha' liñi nu nda Ni lo'o na; sca ti si taquiya' na jil'i cha' bi', si cua'ni na lcaa ña'a cña nu ngulo Ni jina, li' caca tso'o cresiya jina cuentya jil'i Ni. ¹⁴⁻¹⁵Ntsu'u ngu' xa' tsu' ni, cua laca ndu'ni ngu' ñi'ya nu nscua lo quityi jil'i ycu' Ndyosi, masi bilya cuna ngu' cha' bi'. Jua'a jlo ti' na cha' nchca cuayá' ti' ngu' bi' ni cña laca nu nti' ycu' Ndyosi, xqui'ya cha' tyucui tyiquee ngu' ndu'ni ngu' tsa ña'a cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu' judío sa'ni la, masi bilya ta Ni cha' lo'o ngu' xa' tsu' bi'; hique ti ngu' bi' nda'ya cha' tso'o nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Lo'o jua'a hora ti nda ngu' bi' cuentya cha' qui'ya laca lo'o ndyu'ni ngu' sca cha' cuxi, pana ná ntsu'u cha' culacua ti' ngu' lo'o ndu'ni ngu' sca cha' tso'o. ¹⁶Jua'a caca lacua, nu lo'o tyu'u lubii lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ñati, tsá li' lo'o culo Ni cña jil'i Jesucristo cha' cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati; la cui' tyempo bi' culotu Ni lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya jil'i ngu'. Jua'a laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati laja lo'o nclyu'u

na' cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi jil'i ngu'.

Cña nu ngulo ycu' Ndyosi jil'i jyo'o Moisés cha' cua'ni ngu' judío

¹⁷Pana nu cu'ma ni, nacui ma cha' ngu' judío laca ma, bi' cha' jlya tsa ti' ma jil'i lcaa cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati, cha' nacui ma cha' sca ti cu'ma laca ma ñati jil'i ycu' Ndyosi. ¹⁸Na cua jlo ti' ma ñi'ya laca cña nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni ma, nti' ma; cua nguscua Moisés cha' bi' lo quityi cuentya jil'i ma, bi' cha' cua nda la ma xi cuentya ñi'ya laca sca cha' tso'o, ñi'ya laca sca cha' cuxi. ¹⁹Lo'o jua'a nti' ma, cha' ycu' ma nchca jil'i ma culu'u ma tyucui liñi jil'i ñati nu ná jlo ti'; nti' ma cha' taca ta ma cha' lo'o ngu' nu ná ndyiji ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' sca cha' liñi; ²⁰nti' ma cha' taca culu'u qui'i ma jil'i ñati nu ná nduna tso'o, cha' ple ti ngu' xi; nti' ma cha' caca ma mstru jil'i ñati nu bilya caca tsa'a tsiya' ti. Nti' ma cha' caca ma jua'a, xqui'ya cha' jlya tsa ti' ma cha' nu nguscua jyo'o Moisés bi'; laja cha' bi' nscua lcaa cha' nu caca jlo ti' na, lcaa cha' liñi nu ntsu'u nde chalyuu, nti' ma. ²¹Na nclyu'u ma jil'i tya'a ñati ma tu'ni, ¿ni cha' laca ná nchca culu'u ma jil'i ycu' ca ti ma? Nacui ma cha' ná tso'o cuaana ngu' na nu ntsu'u jil'i xa' ñati. ¿Ha ná lo'o cu'ma tya ntucuaana ma ntsu'u quiya'? ²²Nacui ma cha' ná tso'o tyu'u cha' jil'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. ¿Ni cha' laca cha' lo'o cu'ma ndu'ni ma cha' cuxi bi' lacua? Si

ná ndiya ti' mā tsiya' ti lo'o ndu'ni tlyu xa' ñati' jil'i jo'ó nu si'i ycuil' Ndyosi laca, ¿ni cha' laca ndya'a mā ntucuaana mā cha' tso'o nu ntsu'u ne' laa jil'i ngu' bi'? ²³Nacui mā cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o mā, pana ndyu'ni tsa mā cha' cuxi lo'o ycuil' Ndyosi nu lo'o ná ndaquiya' mā jil'i cha' bi'.

²⁴Na ndu'ni ti mā ñi'ya nu nacui quityi cusu', quityi jil'i ycuil' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: "Cuxi tsa nchcui' ngu' xa' tsu' jil'i ycuil' Ndyosi xqui'ya cu'ma". Jua'a cha' nscua lo quityi.

²⁵Jlya tsa ti' mā cha' nu nacui cha' si'yu mā quiji' ngu' qui'yu sñi' mā lo'o tya cuañi' ngu', cha' culacua ngu'. Tso'o tsa si lo'o taquiya' mā lcaa cha' nu nda ycuil' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés; pana si ná taquiya' mā lcaa cha' bi', cua laca mā ñi'ya si ná ns'i'yu quiji' mā tsiya' ti li'. ²⁶Lo'o jua'a nu ngu' xa' tsu' nu ná ns'i'yu quiji' ngu' ni, si taquiya' ngu' bi' cha' nu nda Moisés lo'o na, li' stu'ba ti tucua' ycuil' Ndyosi cha' jil'i ngu' bi', ñi'ya ntucua' Ni cha' jil'i ngu' judío tya'a na nu cua ns'i'yu quiji' ngu'.

²⁷Chañi cha' ná ngua'a cuayá' lo quiji' ngu' bi' jua'a; ná ntsu'u cha' bi' jil'i ngu', cha' ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana si ndu'ni ngu' bi' lcaa cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu', ta ngu' cha' tyuju'u ti' jil'i cu'ma ngu' judío, cha' ná ndaquiya' mā jil'i cha' bi', masi cua ndyuna mā cha' liñi jil'i ycuil' Ndyosi, masi cua ngua'a cuayá' lo quiji' mā. ²⁸Si'i na tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o tacati tsa ndyu'ni na jil'i ycuil' Ni cha' ña'a ti ngu' ji'na. Ná caca cña jua'a, masi ngua'a cuayá' lo quiji' na; ²⁹si'i jua'a laca na ngu' judío. Tyucui tyiquee

ngu' judío laca na lo'o xñi tso'o na cha' jil'i ycuil' Ndyosi; liñi la tyu'u cha' ji'na lo'o Ni si chca'a cuayá' jil'i ycuil' Ndyosi ca ne' cresiya ji'na. Li' taca culo Ni cña ji'na lo'o Xtyil'i ycuil' Ni, si'i lo'o sca cha' nu nscua lo quityi ti. Lo'o li' tso'o tsa cua'ni ycuil' Ndyosi lo'o na, nga'aa si'i ñati' chalyuu ti nu chcui' tso'o ji'na li'.

3 Tso'o ti xi na cha' laca na ngu' judío lacua, tso'o xi cha' ns'i'yu quiji' na, cha' jua'a ngulacua na. ²Ndi'ya laca sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' laca na ngu' judío: Sca ti lo'o ngu' judío tya'a na cua nda ycuil' Ndyosi cha' jil'i Ni tya clyo. ³Masi ntsu'u xi ngu' judío nu nga'aa jlya ti' jil'i ycuil' Ndyosi, ná culaya' Ni jil'i cua ña'a ca ngu' judío xqui'ya nu xti ti ñati' bi'. ⁴Ná nti' Ni cua'ni Ni jua'a. Xcui' cha' liñi ndu'ni ycuil' Ndyosi lo'o ñati' jil'i Ni, masi cha' cuiñi laca nu ndu'ni lcua ti lo ñati' chalyuu. Cua nscua sca cha' jil'i ycuil' Ndyosi lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

Lo'o chcui' nu'u, li' caca cuayá' ti' ngu' cha' liñi tsa ndu'ni nu'u;

lo'o caca cuayá' jinu'u slo ñati', taca cua'ni lyaá nu'u jil'i ycuil' ca li'.

⁵Cha' nu na ni, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni na; lo'o nu cha' cuxi bi' ni, ndu'ni cha' taca ca cuayá' la ti' na cha' liñi tsa laca ycuil' Ndyosi. ¿Ñi'ya ta ñacui na li'? ¿Ha ná liñi ndu'ni Ni lo'o na? ¿Ha ná tso'o si xcube' Ni ji'na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi? Ntsu'u ñati' nu nchcui' jua'a. ⁶Pana liñi tsa ndu'ni Ni. Ná caca xcube' Ni jil'i ñati' chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu', si ná liñi ndu'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati'.

⁷Ná tyiquee' ñacui' ngu' cha' na cuiñi na'. Tso'o, cha' cuiñi nda na' lacua. Pana xqui'ya na', bi' cha' nchca cuayá' la ti' xa' ñati' cha' liñi nu nda ycuí' Ndyosi lo'o na; jua'a ndyu'ni tlyu la ngu' jii' Ni xqui'ya na'. Ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na lacua. ⁸La cui' ti ná tso'o laca cha' cua'ni la na cha' cuxi cha' caca tso'o la cha' ji'na nde loo la; pana ntsu'u ngu' nu ñilo'o jii' tya'a ngu' lo'o nchcui' ngu' cha' jua'a laca cha' cuxi nu nchcui' ya. Liñi tsa cua'ni ycuí' Ndyosi lo'o xcube' Ni jii' ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ji'na jua'a.

Lcaa ñati' ntsu'u qui'ya jii' ngu' cuentya jii' ycuí' Ndyosi

⁹Ndi'ya ñacui' na lacua: Ná caca chcui' na cha' tso'o la na cha' laca na ngu' judío, cha' si'i cha' bi' tsiya' ti; cua ngua cuayá' ca ti' na cha' stu'ba ti ntsu'u cha' cuxi jii' ngu' judío lo'o jii' ngu' xa' tsu', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu laca loo jii' lcaa ñati' chalyuu. ¹⁰La cui' cha' nscua lo quityi jii' ycuí' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya:

Ni tsaca ngu' ná ntsu'u nu xcui' cha' tso'o ndu'ni;

¹¹ná ntsu'u ñati' nu nchca cuayá' ti' cha' jii' ycuí' Ndyosi,

ná tucui nelyana jii' ycuí' Ni.

¹²Cua ndyu'utsu' lcaa ngu' jii' tyucui' liñi, stu'ba ti ngua cuxi cresiya jii' lcaa ngu'; ná ntsu'u ni sca ñati' nu xcui' cha' tso'o ndu'ni.

¹³Ñi'ya nti' xtyi'i tyucu' nu ntsu'u to' cuaá nu tya lyiji tyacu' lo, jua'a laca ngu' bi', cha' xcui' cha' cuxi ndyu'u tu'ba ngu'.

Lye tsa ñilo'o ngu' jii' tya'a ngu' laja lo'o nchcui' ti ngu'.

Ñi'ya laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña, jua'a laca ngu', cha' tyaala tsa nchcui' ngu'.

¹⁴Ná nxutacui ngu' cha' nda ngu' qui'ya jii' tya'a ngu';

¹⁵cujuii clyu ngu' bi' jii' tya'a ngu', nti' ngu'.

¹⁶Xcui' na cua ndu'ni ñu'u ngu' jii' tya'a ngu', ndu'ni ngu' cha' ca xñi'i ti' xa' ñati' macala su ndya'a ngu' bi'.

¹⁷Ná nslo ngu' jii' tyucui' liñi nu cua'ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ngu'.

¹⁸Pana ná ntsii' ngu' tsiya' ti ña'a ngu' jii' ycuí' Ndyosi, nacui' ngu'.

Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

¹⁹Cua jlo ti' na cha' cua nscua lcaa cha' cusu' bi', cha' cube ti' ngu' judío nu ntsu'u cha' jii' lo'o cha' bi'; jua'a nguscua jyo'o cusu', cha' cua nti' ycuí' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati' tyucui' ña'a chalyuu cha' ná caja ñi'ya nu cua'ni lyaá ngu' jii' ycuí' ca ngu' lo'o Ni, cha' nga'a cha' cua'ni cuayá' Ni jii' ngu'. ²⁰Masi cua'ni na lcaa ca cha' nu nguscua ngu' lo quityi cusu' bi', ná caca ca tso'o tyiquee na cuentya jii' ycuí' Ndyosi lo'o ndyu'ni ti na jua'a; tsa bi' ti cña ndu'ni quityi bi', cha' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na cuentya jii' ycuí' Ndyosi.

Cua'ni lyaá ycuí' Ndyosi jii' ñati' lo'o xñi' ngu' cha' jii' Jesucristo

²¹Lo'o juani cua ngutu'u tucua sca cha' cucui nde chalyuu, ná stu'ba tsiya' ti cha' bi' lo'o cha' cusu' bi'. Lo'o nclyu'u ycuí' Ndyosi cha'

bi' ji'na, li' caca cuayá' ti' na ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ni. Cua nscua xi cha' nu nchcui' ji'i cha' bi' lo quityi cusu' bi', masi lo quityi nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñati' sa'ni. ²²Nchcui' quityi cha' cua'ni ycuí' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ni, si xñi na cha' ji'i Jesucristo. Stu'ba ti cua'ni Ni lo'o ca ta'a na nu laca na ngu' judío; jua'a lo'o lcaa ñati' nu cua ngusñi cha' ji'i ycuí' Ndyosi ca chaca tsu' chalyuu, stu'ba ti cua'ni Ni lo'o lcaa ñati'. ²³Lcaa na ntsu'u qui'ya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi, cha' ná ngua'ni na tsiya' ti cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. ²⁴Pana cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; sca cha' tso'o nu ngua'ni ti Ni cuentya ji'na laca, cha' tlyu tsa cña nu ngua'ni ycuí' Jesucristo cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ngujuui yu lo crusi cha' cua'ni lyaá yu ji'na. ²⁵Nda ycuí' Ndyosi ji'i Jesús ñaa chalyuu cha' tyaja'a yu cajaa yu; masi ycuí' yu chcube' yu cña loo lcaa ñati' chalyuu, cha' qui'ya ycuí' yu yabe' nu ntsu'u ji'na. Caca cha' bi' ji'na si tyaja'a na xñi na cha' ji'i Jesús. Lo'o jua'a nti' Ni culu'u Ni ji'na cha' xcui' cha' liñi ndu'ni Ni lo'o na, masi ná ngua'ni cuentya Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i jyo'o cusu' ji'na; pana ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ngu' bi' li'. ²⁶Nu juani ngulu'u Ni ji'na cha' liñi tsa ndu'ni ycuí' Ni; jua'a taca ji'i Ni cua'ni lubii cresiya ji'i scaa na, si tyaja'a na xñi na cha' ji'i Jesús. ²⁷Cha' cuiñi nchcui' na si ñacui' na cha' nchca tsa ji'i ycuí' ca na

ñati' chalyuu, cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi. Ná taca. Lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' na lo'o Ni si jua'a nti' na. ¿Ñi'ya jua'a? Ná nchca ji'na cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi lo'o taquiya' ti na lcaa cha' cusu', sca ti nu lo'o xñi na cha' ji'i Jesús caca tso'o cresiya ji'na. Pana nga'aa tso'o chcui' na cha' tyixi li', cha' si'i ycuí' na laca nu ndu'ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ycuí' ca na. ²⁸Bi' cha' ni na' ji'i ma' cha' ntsu'u sca ti ña'a, ñi'ya nu caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi; ntsu'u cha' xñi na cha' ji'i Jesús, masi ná nchca ji'na cua'ni na lcaa lo cha' cusu' nu nguscua ngu' sa'ni. ²⁹Si'i sca ti ji'i ngu' judío ti laca ycuí' Ndyosi loo, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' laca Ni loo. ³⁰Chañi tsa laca cha' bi', cha' sca ti ycuí' Ndyosi laca loo tyucui ña'a chalyuu; ná ntsu'u chaca nu laca loo la. Cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni; la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu', nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Ni. ³¹Tso'o lacua. Na jlyu ti ti' na ji'i cña nu ngua'ni Jesús, tsa bi' ti cha' cua'ni na cha' clyaa na ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¿Ha nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' cha' cua'ni na lacua? Si'i cha' bi', masi tso'o la taquiya' na cha' cusu' bi' juani, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús.

Ñi'ya ngua ji'i Abraham

4 Juani ta na' sca cha' lo'o ma' ñi'ya ngua ji'i Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na nu ngua tya sa'ni. ²Ycuí' ca Abraham ni, ná ngua

cua'ni yu cha' ca tso'o cresiya ji'i ycu'i ca yu cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ni ná ngua ji'i yu xacui yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi cha' ngua ji'i ycu'i yu. ³Nde laca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi: "Ngusñi Abraham cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngüñi cha' ji'i Ni lo'o yu cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni". Jua'a nscua lo quityi bi'. ⁴Lo'o ndya'a na ne' xña ji'i ñati ni, nda ngu' xcaya' na li'; si'i na nda laja ti ngu' cñi ji'na, cñi nu ndacui ngu' ji'na laca, cha' ngua'ni na cña. ⁵Pana nu lo'o jlya ti ti' na ji'i Jesús cha' ngulotsu' yu yabe' nu ntsu'u ji'na, li' taca xquiñi Ni cha' ji'i Ni lo'o na cha' caca tso'o cresiya ji'na, masi ná sca na ndacui Ni ji'na. ⁶Tya sa'ni la nacui jyo'o David cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu cua laca ngua'ni lubii ycu'i Ndyosi cresiya ji'i. Cua nacui Ni cha' lubii cresiya ji'i ngu', masi ná sca cña ngua'ni ngu' cuentya ji'i Ni cha' caca lubii ycu'i ngu'. ⁷Li' nacui David ndi'ya:

Tso'o ntsu'u tyiquee na lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o culotsu' Ni yabe' nu ntsu'u ji'na, nacui.

⁸Tso'o ntsu'u tyiquee na si nga'aa cua'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu cua ngua'ni na.

⁹Si'i xcu'i ngu' judío ti nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' jua'a, taca ñacui na cha' lo'o ngu' xa' tsu' caca tso'o tyiquee ngu' jua'a. Cua nchcui' ca ti na cha' ngusñi Abraham cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o yu, bi' cha' cua nacui Ni ji'i yu cha' ca tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu

ji'i Ni. ¹⁰¿Ni jacua' ngua cha' bi'? ¿Ha cua laca cha' cua nsi'yu lo quiji yu ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' clyacua ngu'? Si'i. Tya lyiji xi'yu ngu' quiji yu tyempo bi'; ¹¹ca tiya' la, li' ngulacua yu jua'a. Sca cuayá' ti ngua bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o jlya ti ti' yu ji'i Ni. Yala la ngua cha' ngusñi yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi, tiya' la ngulacua yu. Bi' cha' lcaa ma nu ntsu'u ma xa' tsu' nu ngusñi ma cha' ji'i Jesús, laca ma ñi'ya laca si Abraham laca jyo'o cusu' ji'i ma nu yaa chalyuu tya clyo la. Lo'o xñi cua ña'a ca na cha' ji'i Jesús, li' quiñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o na cha' caca lubii cresiya ji'na. ¹²La cui' jua'a laca tyiquee ngu' judío tya'a na nu stu'ba ti ngusñi cha' ji'i Jesucristo lo'o na. Chañi cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i ngu'; pana tso'o la cha' jlya ti ti' ngu' ji'i ycu'i Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu jyo'o Abraham bi', masi tya lyiji clyacua yu.

**Ngüñi cha' ji'i Ni lo'o ñati
xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i
cña nu ngua'ni Jesús**

¹³Lo'o jua'a ngua cha' ngüñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, lo'o ñati ji'i Abraham nu ñaa chalyuu ca tiya' la; nacui Ni cha' tyucui ña'a chalyuu caca ji'i ngu' bi' ca tiya' la. Pana bilya ta Ni cha' lo'o jyo'o Moisés nu ngua li', cha' bilya cala nu Moisés bi'; bi' cha' ná ndaquiya' jyo'o Abraham ji'i cña nu ngulo Moisés, cha' tya lyiji caja cha' bi' ji'i ngu'. Ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi

xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Ni, bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu'. ¹⁴Ná nti' ycui' Ndyosi cha' tsa lo cua ti ngu' caja chalyuu cucui ji'i ngu', ngu' nu taquiya' ji'i lcaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ngu'; tya nti' Ni cha' xñi cua ña'a ca ñati cha' ji'i Jesús, cha' jua'a ti taca quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' li'. ¹⁵Xcui' na xcube' ti Ni ji'na, nu lo'o caca cuayá' ji'na slo ycui' Ndyosi cuentya ji'i cha' cusu' bi'; pana ná caja ñi'ya nu sta Ni qui'ya ji'na si ná nscua sca cha' nu ndaca'a ji'na jua'a.

¹⁶Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o Abraham lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i Ni, cha' caca cuayá' ti' lcaa na cha' xcui' cha' tso'o ntsu'u tyiquee Ni; bi' cha' nda Ni cha' bi' lo'o na. Ndyanu cha' bi' ji'i lcaa ñati ji'i Abraham nu cala chalyuu ca nde loo la. Ni si'i tsa lo cua ti ñati nu taquiya' ji'i cha' cusu' ti laca nu tyanu cha' tso'o bi' ji'i, la cui' jua'a tyanu cha' bi' ji'i lcaa ñati tya'a na nu xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi ñi'ya ngusñi ycui' Abraham cha' ji'i Ni; jua'a nti' na lo'o nacui' na cha' sti lcaa na ngua jyo'o Abraham bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷Ndi'ya nchcui' cha' nu nda Ni lo'o Abraham, nu nscua lo quityi: “Cua nda na' chacuayá' cha' caca nu'u sti tyuu lo tya'a ñati nu catu chalyuu nde loo la”, nacui' Ni ji'i Abraham. Cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham sa'ni, cha' ngusñi yu cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu, la cui' Ni nu ndyu'ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulo Ni cña cha' tyu'u tucua lcaa cha' nde loo la, cha' nu cua nacui' Ni ji'i yu lo'o

nchcui' Ni ñi'ya si cua laca ndi'i cha' bi' ji'i yu nu ngua li'.

¹⁸Masi ngua ti' jyo'o Abraham cha' ná caja sñi', ná ndube ti' yu; jlya ti' yu ji'i ycui' Ndyosi, ntajatya yu ni jacua' caja sñi' yu. Bi' cha' ngua jyo'o Abraham sti tyuu tya'a ñati nu ndyatü lo yuu ca nde loo la, ñi'ya nu cua nchcui' Ni lo'o yu: “Quiña'a tsa ñati tyu'u jinu'u tyempo nde loo la”, nacui' Ni ji'i yu. ¹⁹Ná ngujlyaa ti' Abraham cha' bi'; ña'a ti' jlya ti' yu cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu, masi ndube ti' yu cha' ngusu' tsa yu, cha' cua tyalaa ti sca siyento yija ntsu'u yu. Jlo ti' yu cha' cua ngulala ti cajaa tyucuaa ngu', lo'o ycui', lo'o ma' Sara clyo'o yu; nga'aa ntsu'u tyempo cha' caja sñi' Sara, ngua ti' yu. ²⁰Pana ná nguta'achu' yu, ná ngujlyaa ti' yu cha' nu cua nchcui' Ni lo'o yu; jlya tso'o ti' yu cha' bi'. Ngua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi, ²¹cha' jlo ti' yu cha' taca ji'i Ni cua'ni lyiji Ni ji'i cha' nu ngüiñi ji'i Ni lo'o yu. ²²Bi' cha' nda Ni chacuayá' cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya tsa ti' yu ji'i Ni.

²³Jua'a nscua lcaa cha' bi' lo quityi nu nchcui' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o nu Abraham bi', cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i ycui' Ni. Si'i cuentya ji'i jyo'o Abraham ti nscua cha' bi', ²⁴masi lo'o cuentya ji'na nscua cha' caca jua'a; lo'o ji'na cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni si xñi na cha' ji'i Ni, la cui' Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ²⁵Nda Ni chacuayá' cujuui ngu' ji'i Jesús, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na; lo'o li' ndyu'ú

Jesús chaca quiya', cha' caca tso'lo cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi.

Ñi'ya caca lo'lo caca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'lo ycuí' Ndyosi

5 Jua'a laca lacua; xqui'ya cha' ngusñi ti na cha' ji'i Jesús, bi' cha' cua ngua tso'lo cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi. Lo'lo li' ti ti ndi'i tyiquee na, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'lo ycuí' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ²Tso'lo tsa ndyu'ni ycuí' Ndyosi lo'lo na chacuayá' ji'i Cristo, nu lo'lo ngusñi na cha' ji'i nu Cristo bi'. Ngua'ni Ni cha' ntsu'u cha' ji'na lo'lo ycuí' Ni, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' tya'achu' na ji'i Ni; tso'lo tsa ntsu'u tyiquee na, cha' jlo ti' na cha' ca tiya' la caja sca se'i nu tso'lo tsa su tyi'i na ca su ntucua ycuí' Ndyosi, cha' jua'a tso'lo ti ndu'ni Ni lo'lo na. ³Masi juani tso'lo ntsu'u tyiquee na laja lo'lo ndi'i na chalyuu; masi lya' tsa ti' ngu' ji'na, jlo ti' na cha' taca talo na lo'lo nchcube' na jua'a. ⁴Lo'lo ngualoo cha' ti' bi', cua jlo ti' na cha' cua ngua'ni cuayá' ti Ni ji'na. Lo'lo li' si ña'a ti tya tso'lo cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi, li' cua ndu ti' na cha' caca tso'lo ji'na nde loo la. ⁵Lo'lo jua'a si'i sca cha' nu nda ti ti' na laca cha' bi', sca cha' chañi laca bi'; cua'ni Ni ji'i. Cua ngua'ni Ni cha' ca tii cresiya ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ngua'ni Ni jua'a nu lo'lo nda Ni Xtyi'i ycuí' Ni ji'na.

⁶Jlo ti' na cha' ná caca cua'ni lyaá na ji'i ycuí' ca ti na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana lo'lo ndyalaa la cui' hora nu ngusta ycuí' Ndyosi, li' ngujuii Jesús xqui'ya na, ñati' cuxi

na. ⁷Tlyu tsa cha' cua'ni na si tyaja'a na cajaa na cha' caja ñi'ya nu cua'ni lyaá na ji'i chaca ñati'; masi sca ñati' nu xcuí' cha' tso'lo ndu'ni, ná nti' na cajaa na cuentya ji'i yu. Sca ti si sca ñati' nu tso'lo tsa ndu'ni laca bi', tso'lo tsa nchcui' lo'lo tya'a, ná tyiquee' tyaja'a sca ngu' cajaa cuentya ji'i ñati' bi', si caca cua'ni lyaá ngu' ji'i nu ñati' bi' li'. ⁸Pana jua'a ngua'ni ycuí' Ndyosi lo'lo na, cha' culu'u Ni ji'na cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; nda Ni ji'i Cristo cha' cajaa cuentya ji'na, masi tya ntsu'u tsa qui'ya ji'na. ⁹Tso'lo lacua. Cua laca ngua tso'lo cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi, xqui'ya cha' ndyalú tañi ycuí' Cristo lo'lo ngujuii yu lo crusi. La cui' jua'a cua lijya nclyaá na juani; xqui'ya Cristo nga'aa xcube' Ni ji'na lo'lo tye chalyuu. ¹⁰Tya'a cusuu ycuí' Ndyosi ngua na; pana juani ngua stu'ba cha' ji'na lo'lo Ni, nu lo'lo ngujuii Sñi' ycuí' Ni lo crusi. Bi' cha' juani ngua ti' cha' ji'na lo'lo ycuí' Ndyosi, lo'lo jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya'. ¹¹Ni si'i tsa lo cua ti cha', masi lo'lo cha' tso'lo tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycuí' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni cha' caca ca stu'ba cha' ji'na lo'lo Ni.

Xqui'ya sca ti ñati' ngua cuxi chalyuu

¹²Cua ngua cha', xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni sca ti jy'o'lo cusu' nu naa Adán, bi' cha' nguxana cha' ntsu'u qui'ya ji'i ñati' chalyuu; bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii ñati'. Lo'lo jua'a tiya' la ntsu'u cha' cajaa lcaa na, cha' ntsu'u qui'ya ji'i lcaa

na. ¹³Jua'a ntsu'u qui'ya ji'i ñati chalyuu nu ngua tya clyo, masi bilya culo ycuí' Ndyosi cña cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi tyempo bi'. Tsa bi' ti cha', ná nacuí' ngu' cha' qui'ya ngua, cha' ná jlo ti' ngu' cha' ná ndiya ti' Ni cña cuxi nu ndyu'ni ngu'. ¹⁴Tya lo'o ngutu'ú nu Adán bi' chalyuu, hasta ca lo'o nda ycuí' Ndyosi cha' lo'o jyo'o Moisés, xcuí' ngujuii ñati xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', masi ná stu'ba cha' cuxi nu ngua'ni ngu' bi' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Adán tya clyo, nu lo'o ná ndaquiya' yu sca cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'i yu. Sca lo ti cña ngua'ni jyo'o Adán, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana nu Jesucristo nu ñaa chalyuu tiya' la ni, chaca lo cña ngua'ni yu, cña tso'o ngua'ni.

¹⁵Nu jyo'o Adán ni, nguxtyanu yu yabe' hichu' na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ycuí' ca yu; xqui'ya sca ti nu qui'yu bi' ngua cuxi chalyuu tya li', bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyijii. Pana juani ni, xqui'ya sca ti ñati nu naa Jesucristo, chaca lo cha' nda ycuí' Ndyosi lo'o na, sca cha' tso'o tsa laca bi'; tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycuí' Ndyosi cuentya ji'na li'. Nacuí' Ni cha' laja ti taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati laca nu ndyu'ni Ni cha' ndyaca lubii cresiya ji'i ngu'. ¹⁶Ná stu'ba ndyu'u cha' ji'i cña nu ngua'ni jyo'o Adán lo'o cña nu ndyu'ni ycuí' Ndyosi. Nu Adán bi' ni, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu su clyo, lo'o li' ndyanu yabe' hichu' yu; lo'o jua'a ndyanu yabe' hichu' lcaa na lo'o tya'a na juani xqui'ya cha' cuxi bi'. Lo'o juani quiña'a tsa cha' cuxi

ndu'ni na lacua. Pana Jesús ni, sca cña laja ti ngua'ni cuentya ji'na nu lo'o ngua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi; ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi li'.

¹⁷Ntsu'u cha' cajaa na xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i nu sca ti Adán bi', masi sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana tlyu la cña ndyu'ni ycuí' Ndyosi cuentya ji'na juani, nu lo'o ndyu'ni lubii Ni cresiya ji'na. Quiña'a tsa cha' xlya'be ngua'ni Ni lo'o na; jua'a caja chalyuu cucui ji'na juani xqui'ya Jesucristo, masi sca ti ñati laca bi'.

¹⁸Ndi'ya ngua li': lo'o ngua'ni jyo'o Adán cha' cuxi bi', la cui' jua'a ndyanu yabe' hichu' na, lo'o hichu' lcaa tya'a ñati na. Pana ndi'ya ndyu'u cha' lo'o ngua'ni Jesucristo sca cha' tso'o: li' laja ti ngua'ni Ni cha' cuityi Ni yabe' nu ntsu'u hichu' na, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. ¹⁹Tya clyo cua ntsu'u sca ñati nu ná ndaquiya' ji'i cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'i yu, bi' cha' ndyanu qui'ya ji'i lcaa na lo'o tya'a na juani. Lo'o tiya' la li', yaa chaca ñati nu ndaquiya' ji'i cña nu ngulo Ni ji'i; xqui'ya nu bi' ndyaca tso'o cresiya ji'i lcaa na cuentya ji'i ycuí' Ndyosi juani.

²⁰Nu lo'o cuna na ni cña laca nu nclyo ycuí' Ndyosi ji'na, li' nchca cuayá' la ti' na ñi'ya laca qui'ya nu sta Ni ji'na. Masi ndube tsa ti' na cha' ntsu'u tsa cha' cuxi ji'na, la cui' jua'a jlo ti' na cha' ntaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'na; jlo ti' na cha' nchca ji'i Ni, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. ²¹Nu cuxi laca loo ji'na, bi' cha' ndyijii na; pana juani nti' ycuí' Ndyosi caca Ni loo ji'na, cha'

tya'na tsa ti' Ni ji'na. Lo'o caca tso'lo cresiya ji'na cuentya ji'i Ni, li' ta Ni sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na xqui'ya Jesús nu Xu'na na.

**Xqui'ya Cristo, bi' cha' taca
caja chalyuu cucui ji'i ñati**

6 Ndi'ya ñacui na lacua: Ná tso'lo si ña'a ti tya cua'ni na cha' cuxi, cha' li' tya quiña'a la cha' tso'lo cua'ni ycui' Ndyosi lo'lo na, nti' na. ²Ná tso'lo tsiya' ti cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni na sa'ni la. Juani laca na ñi'ya laca si cua ngujuii na lo'o Cristo, cha' xa' tyucuii tsa na juani; ná tso'lo si ña'a ti tya cua'ni na cha' cuxi lacua. ³Nu lo'lo ntyucuatya ngu' ji'na lo'lo nguxana ca ti cha' tyu'u cha' ji'na lo'lo Jesucristo, li' ñi'ya si na cua ngujuii na stu'ba ti lo'lo Jesús, jua'a ngua. ⁴Lo'lo ntyucuatya ngu' ji'na, ndyaa na ne' hitya li', ñi'ya laca si cua ndyaa na nguatsi' na stu'ba ti lo'lo Cristo ne' cuaá. Ca bi' ntsiya jyo'lo na, cha' taca tyu'ú na chaca quiya', ñi'ya lo'lo ngutu'u na nde lo hitya, cha' jua'a tlyu tsa cha' nu ngua'ni ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'lo ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Lo'lo jua'a caja sca chalyuu cucui ji'na xqui'ya Cristo.

⁵Jua'a ndyaca cha' cua laca ntsu'u cha' ji'na lo'lo nu Cristo bi'. Ngujuii yu nu lo'lo ngüityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'na. Lo'lo na ni, ñi'ya laca si na cua ngujuii na, jua'a laca na; pana lo'lo tyu'ú na chaca quiya', li' caja chaca chalyuu cucui ji'na, ñi'ya lo'lo ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ⁶Cuxi tsa ñati ngua na; pana juani laca na ñi'ya laca si lo'lo na ngujuii na lo sca crusi lo'lo ngujuii ycui'

Jesús, cha' ngüityi yu tsiya' ti cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na li'. Bi' cha' juani nga'aa caca ji'i cha' cuxi bi' caca loo ji'na chaca quiya'. ⁷Lo'lo cua ngujuii sca ñati ni, cua ndye cha' ji'i lo'lo qui'ya nu ntsu'u ji'i nde chalyuu li'. ⁸Lo'lo na laca na jua'a, nu lo'lo ntsu'u cha' ji'na lo'lo Cristo, cha' laca na ñi'ya si cua ngujuii na lo'lo Cristo; lo'lo li' caca na ñi'ya laca si cua ndyu'ú na lo'lo Cristo chaca quiya'. ⁹Jlo ti' na cha' cua ngulo Ni ji'i Cristo ca su ntsiya nguatsi' yu; nga'aa cajaa yu chaca quiya', nga'aa caca tyatsi' yu chaca quiya'. ¹⁰Cua ngujuii Cristo, cha' sca ti quiya' cua'ni tye Ni ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu na; lo'lo li' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' tyucui tyempo tyi'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. ¹¹Lo'lo jua'a cu'ma ni, ñi'ya si cua ngua'ni tye ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, jua'a culacua ti' ma; ñi'ya si cua ndyu'ú ma chaca quiya' cha' xcui' cua'ni ma cña ji'i ycui' Ndyosi stu'ba ti lo'lo Jesucristo nu Xu'na na, jua'a culacua ti' ma.

¹²Bi' cha' juani nga'aa ta ma chacuayá' cha' caca loo cha' cuxi bi' ji'i ma lo'lo ndi'i ma nde chalyuu. Ná tso'lo cha' taquiya' na ji'i lcaa lo cha' cuxi nu jña ti' na cha' cua'ni na ji'i, cha' laca na ñati chalyuu ti. ¹³Ni sca ti tsu' ya' ma, ni sca ti tsu' quiya' ma, ná ta ma ji'i cha' jña nu xña'a, cha' ná caca ma msu ji'i nu bi', cha' ná cua'ni ma cha' cuxi lo'lo. Xa' ña'a culacua ti' ma juani; ta ma tyucui ña'a ma cha' caca ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ñi'ya laca si ngujuii ma tsaca quiya', lo'lo li' xa' ndyu'ú ma chaca quiya'. Bi'

cha' juani nga'a cha' ta ma tyucui ña'a ma cha' cua'ni ma cña ji'i ycui' Ndyosi, laja lo'o ndu'ni ma cha' tso'o ca su ndi'i ma. ¹⁴Nga'aa si'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu nu caca loo ji'i ma juani. Si'i xcui' cha' ntsii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu, ñi'ya si lo'o nchcubē' tsa cha' cusu' bi' ji'i ma; taca tyi'i tso'o ti ma chalyuu juani, cha' xcui' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o ma.

Nga'a cha' cui'ya ngu' cuentya tilaca laca nu laca loo ji'i ngu'

¹⁵Ná tso'o ñacui' na cha' juani nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na ji'i cha' cusu' bi', cha' ndaquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu xcui' cha' xlya'be ti ndu'ni lo'o na. Ná tso'o laca si tya cua'ni la na cha' cuxi li', cha' nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jua'a. ¹⁶Nu lo'o ndya'a na ne' xña ji'i sca ñati' ni, taquiya' na sca cña nu culo ñati' bi' ji'na li'; jlo ti' na cha' nu ñati' bi' laca xu'na na, lo'o jua'a nga'a cha' taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' nu xu'na bi'. Lo'o nu cuxi nu ndyu'ni cha' caca na cuxi ni, si ndyu'ni cha' cuxi bi' cha' laca bi' loo ji'na, li' ntsu'u cha' cajaa na tsiya' ti; pana si ycui' Ndyosi laca loo ji'na, taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' Ni li', caca tso'o cresiya ji'na li'. ¹⁷⁻¹⁸Tso'o tsa nti' na' cha' tyucui tyiquee ma ndyu'ni ma cña ji'i ycui' Ndyosi, tsa ña'a cha' nu ngulu'u ngu' ji'i ma. Nu cha' cuxi, bi' laca nu ngua loo ji'i ma; pana lo'o cua ngulaá ma ji'i nu cuxi bi', li' nguxana ma ndu'ni ma cña cha' caca chalyuu su caca lubii cresiya ji'i ma, cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i ma juani. ¹⁹Jua'a

laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' la ti' ma tilaca laca nu laca loo ji'i ma. Tya tsubi' la cua nda ma tyucui ña'a ma cha' cua'ni ma cha' suba', cha' cua'ni ma cha' cuxi, lo'o jua'a lye la ndyacua cha' cuxi ji'i ma li'; bi' cha' juani ta ma tyucui ña'a ma cha' xcui' cña tso'o cua'ni ma, cha' xcui' cuentya ji'i ycui' Ndyosi tyi'i ma chalyuu.

²⁰Cua tsubi' la lo'o tya ndu'ni ma xcui' cha' cuxi, ná ngua ji'i ma cua'ni ma cña tso'o ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ²¹ni sca quiya' ná ngua tso'o cha' ji'i ma lo'o ngua'ni ma cha' cuxi nu ngua li'. Lo'o juani ntyuju'u tsa ti' ma xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ma. Tsa bi' ti cña ndu'ni nu cha' cuxi bi', cha' cua'ni tye bi' ji'i ñati' si taquiya' ngu' ji'i; nga'aa caca tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi si jua'a ndu'ni ngu'. ²²Pana juani ni, nga'aa caca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'i ma, cha' cua ndyatí ma lo cña ji'i ycui' Ndyosi. Chaa ti' ma ndyu'ni ma cña ji'i Ni juani, cha' xcui' na ndi'i ma chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni; li' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta Ni ji'i ma lo'o cua ndye leaa cha'. ²³Tsa bi' ti caya' caca ji'na lo'o ndu'ni na cha' cuxi, cha' chcuna' lyiji cresiya ji'na lo'o; pana si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na, li' ta ycui' Ndyosi sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Sca cha' xlya'be nu nda ti Ni ji'na laca.

Cua nscua sca cha' nu ndaca'a ji'i ñati' nu ntsu'u clyo'o

7 Cu'ma ngu' tya'a na, ntsu'u ngu' tya'a ma nu tso'o tsa jlo ti' leaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; cua

jlo ti' mā cha' ndatsaa cha' bi' ji'na tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti na. ²Ñi'ya laca sca nu cuna'a nu ntsu'u clyo'o ni, cuentya ji'i cña nu ngulo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na bi', nga'a cha' tyi'i nu cuna'a bi' lo'o clyo'o tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti yu; sca ti nu lo'o cua ngujuii yu, li' nga'aa cua'a cha' bi' ji'i nu cuna'a bi', nga'aa ntsu'u nu cuentya ji'i li'. ³Ndi'ya laca cha': si tyu'u cha' ji'i nu cuna'a bi' lo'o chaca nu qui'yu lo'o tya lu'ú ti clyo'o, cña cuxi laca nu cua'ni nu cuna'a bi' li'. Pana si cua ngujuii clyo'o nu cuna'a bi', nga'aa ndatsaa cha' bi' ji'i; taca caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o xa' nu qui'yu, cha' si'i sca cña cuxi laca nu cua'ni li', nu lo'o nga'aa lu'ú clyo'o nu cuna'a bi'.

⁴Ndi'ya laca na juani cuentya ji'i cha' cusu' nu ndaquiya' tsa na ji'i tya sa'ni la: ñi'ya laca sca nu cuna'a nu nga'aa ntsu'u clyo'o, jua'a laca lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Na cua ngujuii Cristo lo crusi, bi' cha' juani nga'aa ntsu'u cha' ji'na lo'o nu cha' cusu' bi'. Cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' taca ji'na cua'ni na cña ji'i yucui' Ndyosi laja lo'o tya ndi'i ti na nde chalyuu. ⁵Nu ngua cua tsubi' la, cuxi ti ndi'i na, cha' ñati chalyuu laca na; ngua ti' na cua'ni na lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' na ji'i, masi cua ndyuna na cha' cusu' nu nti' cua'a ji'na. Bi' cha' la cui' cha' cuxi bi' ngua'ni lo'o na cha' chcuna' lyiji chalyuu ji'na. ⁶Pana juani cua ndi'i laja ti na cuentya ji'i nu cha' cusu' bi', nga'aa caca ji'i cha' bi' culo cña ji'na. Cua ngua laja ji'na juani cha' cua'ni na cña nu nti' yucui' Ndyosi, xqui'ya cha'

cua ngujui chaca chalyuu cucui nu nda Xtyi'i yucui' Ndyosi ji'na.

Loo laca nu cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'

⁷Ndi'ya ñacui na lacua: Si'i la cui' cha' cusu' nu ndu'ni cha' caca cuxi. Nu lo'o bilya cuna na' cha' bi', bilya ca cuayá' ti' na' na ca laca sca cha' cuxi; ná ngua cuayá' ti' na' nquicha', masi cuxi tsa laca cha' tyacui ti' na' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a na'. Pana lo'o cua ndyuna na' ni cña ngulo yucui' Ndyosi ji'na, cha' ná tyacui ti' na ji'i cha' bi' tsiya' ti, li' ngua cuayá' ti' na' cha' ná tso'o laca cha' ndacui ti' na' ji'i sca na jua'a. ⁸Pana ngua'ni nu cuxi ngana 'na li'. Masi jlo ti' na' cha' cuxi tsa cha' bi', ña'a ti ndiya ti' na' cua'ni na' lcaa lo cha' cuxi; si ná lo'o nscua sca cha' nu cua'a 'na, ná ta na' cuentya cha' cuxi laca sca cña nu ndyu'ni na'. ⁹Ngua ti' na' cha' tso'o tsa nguti'i na', nu lo'o tya lyiji ca cuayá' ti' na' ni cha' nda cha' cusu' bi'; pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na', li' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'. Na cua chcuna' ti chalyuu 'na ngua li'. ¹⁰Ngua ti' yucui' Ndyosi cha' caja chalyuu ji'na nquicha', nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cña nu ngulo Ni nu ngua sa'ni. Pana si'i jua'a ngua lo'o na'; cua chcuna' ti chalyuu 'na li', cha' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya 'na li'. ¹¹Cha' cuxi laca nu ngua'ni ngana 'na; bi' cha' tya ngua'ni la na' cha' cuxi, masi cua nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na' cha' ná cua'ni na' jua'a. Na nchcube' tsa cha' cuxi bi' 'na, cua laca cha' 'na ñi'ya laca si cua ngujuii na'.

¹²Cha'ni cha' sca cha' tso'o ji'i yucui' Ndyosi laca cha' cusu' bi'; lcaa

cña nu ngulo Ni ji'na, ca slo ycuil' Ni ngutu'u cha' bi'. Liñi tsa ndu'ni ycuil' Ndyosi, tso'o tsa ndyu'u cha' nu nda Ni lo'o na; ¹³bi' cha' ná taca ñacuĭ na' cha' cua chcuna' ti chalyuu 'na xquilya cha' bi'. Cha' cuxi nu ndyu'ni na', bi' laca nu ndu'ni ñu'u jil'i chalyuu 'na. Lo'o juani nchca cuayá' ti' na' ñi'ya laca sca cha' cuxi; laja lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ndyu'u cha' cusu' bi', la cui' hora li' ndu'ni nu cha' cuxi bi' ngana 'na. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na' cha' lye tsa laca nu cha' cuxi nu ndu'ni na'.

¹⁴Jlo ti' na cha' cña nu ngulo ycuil' Ndyosi laca nu cha' cusu' bi'; sca ti si lo'o Xtyi'i ycuil' Ndyosi cua'ni cña ne' cresiya ji'na, li' taca ji'na taquiya' na jil'i cña bi'. Pana nu na' ni, ñati chalyuu ti laca na', loo la laca nu cha' cuxi bi' ne' cresiya jna'. ¹⁵Ná nchca ca cuayá' ti' na' ni cha' laca ndu'ni na' xcui' cha' cuxi. Nti' na' cua'ni na' sca cña tso'o nquicha', pana ná nchca 'na tsiya' ti; cha' cuxi nu ná ndiya ti' na' jil'i, bi' laca nu ndu'ni na'. ¹⁶Cha' ná tso'o nti' na' lo'o ndu'ni na' cha' cuxi bi', bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o nu cha' cusu' bi', masi ná ndaquiya' na' jil'i. ¹⁷Bi' cha' lacua, si'i ycuil' na' lacā nu ndu'ni cha' cuxi bi'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' cua'ni na' jil'i li'. ¹⁸Cua jlo ti' na' cha' ná tso'o laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jna', cha' ñati chalyuu ti laca na'; masi nti' tsa na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o nquicha', pana ná nchca jna' tsiya' ti. ¹⁹Ná nchca jna' cua'ni na' cha' tso'o nu nti' na' cua'ni; ña'a ti ndu'ni na' cha' cuxi, masi nga'aa

nti' na' cua'ni na' jua'a. ²⁰Ndi'ya ndyu'u cha' lacua: lo'o ndyu'ni na' sca cha' nu ná tso'o nti' na', si'i ycuil' na' nu ndu'ni cha' cuxi bi' li'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' ndyu'ni na' jil'i.

²¹Lo'o li' ndi'ya ndyaca cha' 'na lacua: Masi nti' tsa na' cua'ni na' sca cha' tso'o nquicha', nchca cuayá' ti' na' cha' xcui' cha' cuxi ntsu'u ne' cresiya jna'. ²²Tyucui tyiquee na' ndiya tsa ti' na' cua'ni na' lcaa cña nu ngulo ycuil' Ndyosi ji'na nu ngua sa'ni; ²³pana nchca cuayá' ti' na' cha' ndi'i chaca nu laca loo jil'i tyucui ña'a na'. Nxuu tya'a bi' lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee na' jil'i; bi' laca cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jna', nu ndu'ni lo'o na' cha' cua'ni na' cña jil'i, ñi'ya nti' si' cua laca na' sca preso.

²⁴Xñi'i tsa ti' na' lacua. ¿Tilaca caca jil'i cua'ni lyaá jil'i tyucui ña'a na', cha' nga'aa cua'ni na' cha' cuxi jua'a? Cua chcuna' ti chalyuu 'na xquilya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya 'na. ²⁵Sca ti ycuil' Ndyosi Sti na taca jil'i Ni cua'ni lyaá Ni 'na, xquilya cña nu ngua'ni Jesucristo nu Xu'na na. iBi' cha' quiña'a tsa xlya'be tya na' jil'i ycuil' Ndyosi lacua! Pana tsa bi' ti cha' jlo ti' na', cha' nga'a cha' taquiya' na' jil'i cña nu ngulo ycuil' Ndyosi; ná nchca jna' cua'ni lyaá na' jil'i ycuil' ca na' cha' ñati chalyuu ti laca na', lo'o jua'a ña'a ti tya ndyu'ni ñati chalyuu cha' cuxi.

Chalyuu cucui nu ntsu'u jil'i ngu' xquilya Xtyi'i ycuil' Ndyosi

8 Pana juani ni, ndi'ya ngua'ni ycuil' Ndyosi: Nga'aa ndyanu

yabe' hichu' na, si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; nga'aa taca ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cojolaqui ji'na juani, cha' Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na nde chalyuu. ²Nu lo'o laca Xtyi'i ycu'i Ndyosi loo ji'na, li' caja chalyuu cucui ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni; na cua ngulo Ni ji'na ya' nu cuxi nu ndyu'ni cha' chcuna' chalyuu ji'na. ³Cua ngua'ni Ni sca cha' tlyu nu ná ngua cua'ni nu cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ná ngua cña cha' bi', xqui'ya cha' cuxi tsa tyiquee ñati chalyuu na; pana ngua ji'i ycu'i Ndyosi cua'ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i Sñi' ycu'i ca Ni yaa chalyuu re cha' ngua ñati. Nda Ni ji'i nu Jesús bi' yaa, cha' caca yu sca msta' lu'ú; bi' laca msta' nu ngua ji'i cuityi' qui'ya nu ntsu'u ji'na. Ngua Jesús ñati; stu'ba ti ngua yu ñi'ya laca cua ña'a ca ñati chalyuu, cha' jua'a ngua ji'i yu cua'ni tye yu ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati cuxi na. Bi' cha' ngua Ni ñati. ⁴Lo'o nu juani taca cua'ni na cña nu ngulo Ni ji'na, la cui' cña laca nu nchcui' cha' cusu' bi' cha' cua'ni na; taca cua'ni na ji'i juani, xqui'ya cha' nga'aa caca cojolaqui nu cuxi nu ntsu'u chalyuu ji'na, cha' Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu juani.

⁵Nu lo'o cua'ni na ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti, la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati bi', bi' laca loo ne' cresiya ji'na li'; pana si Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu, li' taca taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi.

⁶Chcuna' chalyuu ji'na, si xcui'

cua'ni na cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti; pana caja chalyuu cucui ji'na cha' ti ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi. ⁷Tya'a cusuu ycu'i Ndyosi laca na, si ña'a ti ndu'ni na cha' cuxi ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti; ná nchca ji'na tsiya' ti taquiya' na ji'i cha' nu nda ycu'i Ni lo'o na, si ña'a ti tya nti' na cua'ni na cha' cuxi. ⁸Bi' cha' ná taca ji'na cua'ni na cña nu nti' ycu'i Ni cha' cua'ni na, si tiji' tsa ti' na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

⁹Nga'aa si'i jua'a ndi'i ma' juani, nga'aa nchca tiji' ti' ma' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu; stu'ba ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o ycu'i Ndyosi juani, cha' cua nda ycu'i Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma'. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo tsiya' ti, si bilya tyanu Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya ji'na, la cui' Xtyi'i nu ndyu'u ji'i Cristo. ¹⁰Masi ngua'ni nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' chcuna' chalyuu ji'i ma', pana tya lu'ú ma' juani, xqui'ya cha' lu'ú Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya ji'i ma' si ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o Cristo. Ndyanu Xtyi'i ycu'i Ni lo'o ma' nu lo'o ngua tso'o cresiya ji'i ma' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús. ¹¹La cui' Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca bi', la cui' laca nu ngulo ji'i jyo'o Jesús ca su ntsiya nguatsi', ndyu'ú yu chaca quiya' li'. Lo'o jua'a cua nda ycu'i Ndyosi Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma', cha' nu lo'o cajaa ma', li' cua'ni Ni cha' tyu'ú ma' chaca quiya' xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ni.

¹²Cu'ma' ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, juani nga'aa caca ji'i ñati culo ngu' cña ji'na, cha'

cua'ni na cha' cuxi ñi'ya ndu'ni ñati chalyuu ti. ¹³Chcuna' chalyuu ji'li ma si xcui' culana ma ji'li cha' cuxi lo'o ndi'li ma chalyuu; pana chacuayá' ji'li Xtyi'i ycu'i' Ni taca tyijiloo ma ji'li cha' cuxi nu ntsu'u ji'li ma, cha' nga'aa cua'ni la ma ji'li. Caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'li ma li'.

¹⁴Cua ña'a ca na, cua laca na sñi' ycu'i' Ndyosi si ndu'ni na cua ña'a ca cña nu nclyo Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ji'na. ¹⁵Na cua nda ycu'i' Ndyosi Xtyi'i Ni ji'li ma, cha' ndu'ni Xtyi'i Ni cha' caca ma sñi' ycu'i' Ndyosi; ndu'ni bi' cha' ndi'ya taca hcui' na lo'o ycu'i' Ndyosi: “Sti ya”, ñacui na ji'li Ni. Si'i cha' cuxi ndu'ni Xtyi'i Ni nu lo'o nclyo bi' cña ji'li ma, si'i cha' xcutsii ji'li ma ñi'ya nu ntsii ma cua sa'ni la, si'i jua'a cña ndu'ni nu bi'.

¹⁶Cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na ni, stu'ba nchcui' cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i Ni lo'o na, cha' cua laca na sñi' ycu'i' Ni. ¹⁷Nu lo'o cua laca na sñi' ycu'i' Ni, lo'o ji'na tyacua lcaa cha' tso'o nu ta Ni li', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni ji'li Cristo; pana si cua nti' na cha' stu'ba ti tyi'li na lo'o Cristo ca su tlyu ca su ntucua Ni, li' ntsu'u cha' talo na lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'na nde chalyuu ti, ñi'ya ndalo ycu'i' Cristo lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' ji'li yu.

¹⁸Ntsu'u quíya' ndyiji xi cha' ti'f ji'na laja lo'o ndi'li ti na nde chalyuu; pana xca ti cha' laca cha' bi', ná stu'ba laca cha' ti'f bi' lo'o cha' tso'o nu caja ji'na ca nde loo la, nti' na'. Lo'o jua'a tya lyiji culu'u Ni lcaa cha' ji'na, ñi'ya caca cha' tso'o bi' nde loo la. ¹⁹Lcaa ca na lu'ú nu cua ngüiñá ycu'i' Ndyosi

nde chalyuu ni, ntajatya tsa na bi' ji'li ycu'i' Ndyosi, ni jacua' culu'u Ni ji'li ñati chalyuu tilaca nu chañi cha' laca ngu' sñi' ycu'i' Ni. ²⁰Cua ngunu'u lcaa chalyuu; lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu ni, ná lcaa na bi' ngua ñi'ya nu ngua ti' ycu'i' Ndyosi cha' caca cha' bi' lo'o ngüiñá Ni ji'li. Cua nguxtyanu Ni chalyuu cha' tyanu jua'a ti, masi si'i jua'a ndiya ti' lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu bi'. Pana ná nga'a cha' tyanu cha' jua'a tyucui tyempo; ²¹cua tyalaa ti sca tsa nu tye lcaa cha' cuxi nu ndu'ni cha' quiñu'u chalyuu, lcaa cha' cuxi nu laca loo ji'na. Lo'o li' tso'o tsa caca lcaa lo na nu ngüiñá Ni nde chalyuu, cha' stu'ba ti cua'ni lyaá Ni ji'li nu na bi' lo'o ji'na nu laca na sñi' ycu'i' Ni. ²²Tya lyiji caca cha' tlyu bi', pana jlo ti' na cha' ntsu'u tsa cha' ti'f, ntsu'u tsa cha' quicha ti' ji'li lcaa na nu ngüiñá ycu'i' Ndyosi nde chalyuu. Ñi'ya lo'o li'ya ti'f ji'li sca nu cuna'a cha' cua cala ti sñi', jua'a ntsu'u cha' ti'f chalyuu juani. ²³La cui' jua'a lo'o lcaa tya'a na nu ntsu'u Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ji'na, nxi'ya na ndi'li na cha' ntsu'u tsa cha' ti'f ji'na juani. Na cua nda Ni Xtyi'i ycu'i' Ni ji'na lo'o ndi'li na nde chalyuu, sca cha' tso'o nu nda Ni ji'na yala la laca. Laja li' ntajatya tsa na ji'li tsa tlyu bi', cha' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'na, cha' xcutsa'a Ni ji'li tyucui ña'a na li'. Lo'o li' ta Ni su tyi'li na slo Ni, cha' cua laca na sñi' ycu'i' Ni. ²⁴Jlya ti' na cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na, masi nga'a cha' jatya na ji'li tsa tlyu bi', cha' cua'ni tye Ni cña nu ndyu'ni Ni. Sca na nu ntajatya na ji'li ni, lo'o cua na'a na ji'li, cha' ndu'u tucua cha' bi', nga'aa

nti' cha' jatya la na ji'li li'; si'i na tya ntajatya na ji'li, na cua na'a na ji'li li'.
²⁵Pana lo'o chañi cha' tya ntajatya na ji'li sca cha', li' ntsu'u cha' talo na ji'li, masi tya lyiji ña'a na ji'li, masi talo na tyiquee' ña'a cuayá' nu ña'a na ji'li cha' cua ndyu'u tucua.

²⁶Bi' cha' laca cha' nxyucua Xtyi'i ycu'i Ndyosi ji'na, cha' ná nchca ji'na tsiya' ti. Ná jlo ti' na ñi'ya nu tso'o la chcu'i na lo'o ycu'i Ndyosi, pana Xtyi'i ycu'i Ni laca nu nclu'u ji'na ñi'ya nu chcu'i na lo'o Ni. Cua jlo ti' Xtyi'i ycu'i Ni cha' ti'li tsa cha' nu ntsu'u tyiquee na, cha' ná ndyiji ñi'ya caca chcu'i na cha' bi' lo'o Ni; bi' cha' lo'o Xtyi'i ycu'i Ndyosi nchcu'i lo'o ycu'i Ndyosi Sti na cuentya ji'na li'.
²⁷Nclyoty ycu'i Ndyosi lcaa ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'li ñati. Lo'o jua'a jlo ti' Ni lcaa cha' nu nti' Xtyi'i ycu'i Ni ta lo'o Ni, cha' nu lo'o ndijña nu bi' sca cha' ji'li ycu'i Ndyosi Sti na cuentya ji'na, stu'ba nti' Xtyi'i Ni lo'o lcaa cha' nu nclyacua ti' ycu'i Ndyosi Sti na.

**Nga'aa ntsu'u nu cuxi nu
 caca cua'ni cha' culaya' ycu'i
 Ndyosi ji'li ñati ji'li Ni**

²⁸Jlo ti' na cha' cua nda ycu'i Ndyosi chacuayá' ñi'ya caca lcaa cha' nu ndyaca chalyuu, cha' caca tso'o chalyuu su ndi'i na si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'li Ni. Na cua ngusubi Ni ji'na juani, cha' caca na ñi'ya nu ngua ti' Ni tya clyo cha' caca na. ²⁹Masi tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' jlo ti' ycu'i Ni tilaca laca nu tyaja'a xñi cha' ji'li Ni nde loo la. Ngua ti' Ni cha' caca na ñi'ya laca Jesús, Sñi' ycu'i ca Ni, ngua ti'

Ni cha' caca Jesús tya'a na; quiña'a tsa tya'a sñi' ycu'i Ni caca na li', pana loo la laca Jesús. ³⁰Jua'a ngua ti' Ni tya clyo la cha' caca na, bi' cha' ngusubi Ni ji'na. Nu lo'o cua ngusubi Ni ji'na, li' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'li Ni; nu lo'o ndye caca tso'o cresiya ji'na, li' ta Ni su tyi'li na ca su tlyu ca su ntucua ycu'i Ni.

³¹Lo'o cua ndyuna na lcaa cha' tso'o bi', li' taca ñacui na cha' ná ntsu'u nu caca xuy tya'a lo'o na, cha' ycu'i Ndyosi laca nu ndi'li lo'o na. ³²Ná nda ycu'i Ndyosi chacuayá' ji'li Jesús cha' tya'achu' yu ji'li cña ji'li Ni jua'a ti, masi nu sca ti Sñi' ycu'i Ni laca yu; nda Ni ji'li yu cha' cajaa lo crusi cuentya ji'li lcaa na lo'o tya'a na. Cua nda Ni lcaa cha' tso'o nu ji'li ycu'i ca Ni ji'li Jesús, la cui' nu laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ni. Lo'o jua'a sca ti cuayá' nu ta Ni cha' bi' ji'na, ñi'ya lo'o nda Ni cha' bi' ji'li Sñi' ycu'i Ni. ³³Ná tucui taca sta qui'ya ji'na lacua, cha' cua laca ngusubi ycu'i Ndyosi ji'na; ycu'i Ndyosi laca nu cua ngulo yabe' ji'li lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ³⁴Ná ntsu'u nu caca xcube' ji'na li', cha' xqui'ya na cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Lo'o juani ntucua Cristo la'a tsu' cui' ca su ntucua ycu'i Ndyosi, ndijña yu cha' clyo ti' ji'li ycu'i Ndyosi Sti yu cuentya ji'na. ³⁵Ni sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu ná taca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na juani, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu Cristo bi' ña'a Ni ji'na. Ná sca caca ji'na, masi quicha tsa na, masi ti'í ti ndi'li na chalyuu, masi xcube' tsa ngu' ji'na, masi ndyiji jbi'ña ji'na, masi tye ste'

na ngusu, masi ntsu'u tsa cha' cuxi su ndi'i ti na, masi cujui ngu' ji'na; lcaa cha' bi' ná caca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na. ³⁶Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Xqui'ya ycui' Ndyosi, cua ña'a ca hora ndyujui ngu' ji'na.

Ndyu'ni ngu' lo'o na ñi'ya si laca na xlya', la cui' xlya' nu ndya'a lo'o ngu' ji'i slo ñati nu ndujui ji'i.

³⁷Masi jua'a, lye tsa ntyijiloo na ji'i nu cuxi bi'; nga'aa nchca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'na tsiya' ti xqui'ya Jesús, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ³⁸Bi' cha' jlo ti' na' juani cha' nga'aa ntsu'u ni sca na nu caca cua'ni cha' culaya' ycui' Ndyosi ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; masi cua ngujui na, masi tya lu'ú na, ná culaya' Ni ji'na. Ni xca ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua, ni sca cui'i nu laca loo nde lo yuu, ná nchca ji'i tsiya' ti cua'ni cha' culaya' Ni ji'na. Masi chalyuu su ndi'i na juani, masi chalyuu nu caca nde loo la, ná culaya' Ni ji'na. Ná ntsu'u nu laca loo nde chalyuu nu nchca ji'i culo ji'na ya' nu Xu'na na; ³⁹ná sca na nu ntsu'u nde cua, ná sca na nu ntsu'u nde qui'ni ne' yuu, ná sca na tyucui ña'a chalyuu nu ngüiná ycui' Ndyosi, ná caja ñi'ya nu culo ji'na ya' Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

Na cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ngu' judío cha' caca ngu' ñati ji'i Ni

9 Ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo laca na', bi' cha' xcui' cha' liñi ta na' lo'o cu'ma; si'i cha'

cuiñi nchcui' na'. Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique na', bi' cha' liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani. ²Xñi'i tsa ti' na', ti'f tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya ngu' judío tya'a na'; ³tyucui tyiquee na' tyaja'a na' cha' masi tyanu yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' bi' hichu' ycui' ca na', masi nga'aa ña'a Cristo jna' tsiya' ti nti' na', si jua'a ti taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' tya'a quichi tyi na' bi'. ⁴Laca ngu' bi' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o cusu' Israel, ñati ji'i nu yaa chalyuu nde loo la; sca ti tañi ntsu'u ji'i ngu' lo'o jyo'o bi', lo'o jua'a cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' caca ngu' bi' ñati ji'i ycui' Ni. Tlyu tsa cha' nu ngua'ni Ni, cha' ntaja'a ycui' Ni tyi'i Ni lo'o ngu' bi'. Cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cua ngulo Ni cña ji'i Moisés, lcaa ña'a cña nu culo yu ji'i ngu' bi'; cua nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni; lo'o jua'a yala la nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'i Cristo nu ntsu'u cha' cãã nde loo la. ⁵Sñi' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu lo'o ngula Cristo chalyuu ngua Ni ñati, la cui' tya'a ngu' Israel ngua yu li'. La cui' jua'a laca Cristo ycui' Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa na tsiya' ti, bi' cha' lcaa tyempo ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. Chañi tsa cha' bi'.

⁶Si'i na ngujlyaa ti' ycui' Ndyosi cha' nu nguxquiñi Ni lo'o ngu' Israel tya sa'ni la, cha' nu cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; pana nu tya'a ñati ji'i jyo'o Israel nu yaa chalyuu nde loo la ni, ná lcaa ngu' bi' ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, ñi'ya ndaquiya' ycui' jyo'o Israel ji'i cha' bi' cua sa'ni la. ⁷Lo'o

jua'a si'i cua ña'a ca ñati tya'a jil'i jyo'o Abraham nu chañi ca laca ngu' judío. Ná stu'ba ngua'ni jyo'o Abraham lo'o lcaa sñi' yu, cha' cua nda ycu'i Ndyosi cha' lo'o yu tya tsubi' la ndi'ya: "Sca ti sñi' nu'u, nu Isaac ni, jil'i bi' tucua' na' cha' jil'i; jua'a tucua' na' cha' jil'i lcaa ñati nu tyu'ú jil'i yu tyempo nde loo la", nacui ycu'i Ndyosi jil'i Abraham.

⁸Jua'a nchca cuayá' ti' na cha' ná caca ngu' sñi' ycu'i Ndyosi sca ti xqui'ya cha' tya'a ñati jil'i jyo'o Abraham lo'o jil'i jyo'o Israel laca ngu'; sca ti si tyucui tyiquee ngu' jlya ti' ngu' cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ngüiñi cha' jil'i Ni lo'o ngu' tya sa'ni la cha' cua'ni Ni, li' chañi cha' laca ngu' ñati jil'i ycu'i Ni. ⁹Nde laca cña nu cua ngüiñi cha' jil'i ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o Abraham cua sa'ni li': "Chaca yija tyaa na'", nacui Ni jil'i Abraham. "Hasta ca li' ta na' sca sñi' nu'u lo'o ma' Sara."

¹⁰Cua nchcui' ycu'i Ndyosi cha' bi' lo'o nu Isaac bi'. Cloyo'o jyo'o cusu' Isaac bi' ngua naa Rebeca. Lo'o li' ngula tucua tya'a sñi' nu Rebeca bi' lo'o sca ti sti ngu'. ¹¹⁻¹³Masi tya lyiji cala nu sube bi', tya lyiji cuna ngu' ni sca cha' tso'o, ni sca cha' cuxi, li' ndacha' ycu'i Ndyosi jil'i Rebeca: "Nu cala cloyo ni, bi' caca msu jil'i nu cuañi' la", nacui Ni. Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi lo'o nchcui' ycu'i Ndyosi jil'i tyucuaa nu sube bi': "Tyaca'a tsa Jacob 'na", nacui Ni, "pana nga'aa ndiya ti' na' jil'i Esaú tsiya' ti". Jua'a ndyanu cha', cha' ntsu'u chacuayá' jil'i ycu'i Ndyosi cha' sube Ni jil'i cua ña'a ca ñati nu nti' ycu'i Ni; si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ti na caca na ñati jil'i ycu'i Ndyosi lacua.

¹⁴¿Ha tso'o ñacu'i na cha' ná liñi ndu'ni ycu'i Ndyosi lacua? Ná taca chcu'i na jua'a. ¹⁵Nde laca cha' nu nda Ni lo'o Moisés tya sa'ni la: "Cua ña'a ca ñati nu nti' na' cua'ni tya'na ti' na' jil'i, bi' laca ñati nu cua'ni tya'na ti' na' jil'i", nacui Ni. "Tso'o nti' na' ña'a na' jil'i cua ña'a ca ñati nu ntsu'u tyiquee na' ña'aa jil'i." ¹⁶Bi' cha' laca cha' si'i na ndu'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi jil'i na xqui'ya cha' nu ndiya ti' na' jil'i Ni, si'i na ndu'ni clyu ti' Ni jil'i na xqui'ya cha' nguula tsa ndyu'ni na cña jil'i Ni; laca cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni jil'i na, bi' cha' ngua'ni lyaá Ni jil'i na. ¹⁷Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', la cui' cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o rey jil'i ngu' Egipto nu ngua li': "Cua nda na' chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u rey", nacui Ni, "cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' nguula tsa cña nu ndu'ni na' chalyuu. Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ñati tyucui ña'a chalyuu tilaca laca na'", nacui Ni jil'i rey bi'. ¹⁸Ca cuayá' ti' na li', cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni jil'i cua ña'a ca ñati nu nti' Ni cua'ni tya'na ti' Ni jil'i; jua'a ndacu' Ni cha' jil'i cua ña'a ca ñati nu nti' ti Ni tacu' Ni cha' jil'i, cha' nga'aa cuna ngu' cha' jil'i Ni.

¹⁹¿Ni cha' laca nsta ycu'i Ndyosi qui'ya jil'i ñati chalyuu lacua, si jua'a ná nchca ji'na tsiya' ti cua'ni na xi xa' la cha', si jua'a cua laca ngusubi ycu'i Ndyosi jil'i ña'a ñati nu nti' ti Ni jil'i? ²⁰Pana na nu laca na ñati chalyuu ti, ná tso'o si xlyu na cha' jua'a hichu' ycu'i Ndyosi. Ñi'ya laca sca quityu' ni, ná nchca jil'i quityu' bi' xlyu cha' hichu' ñati nu ngüiñá jil'i lo'o yuu; ná nchca chcu'i quityu' bi' ndi'ya: "¿Ni cha' laca ngüiñá nu'u

jna' jua'a?" ²¹Ntsu'u chacuayá' jil'i cuityi yuu cha' cuiñá ma' na laca nu nti' ma' cuiñá ma' lo'o yuu jil'i. Taca jil'i ma' cuiñá ma' sca quityu' tso'o nu quiña'a nga'a, lo'o jua'a taca jil'i ma' cuiñá ma' sca quityu' nu canta' ti ña'a, si jua'a nti' ma'; masi lo'o la cui' tya'a yuu ndya' nu tso'o bi', lo'o jua'a ndya' nu canta' ti bi'.

²²Ngua ti' ycu'i Ndyosi culu'u Ni ji'na ñi'ya ña'a xcube' Ni jil'i ñati' cuxi, cha' ca cuayá' ti' na cha' nguula tsa cña nu ndu'ni Ni. Ndalo tsa tyiquee Ni jil'i ñati' cuxi bi', masi cua ntsu'u tsa chacuayá' jil'i ycu'i Ndyosi cha' ca ñasi' Ni jil'i ngu', cha' jua'a cuityi Ni jil'i ngu' tsiya' ti. ²³Pana ngua ti' Ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na. Tya tsubi' la cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'na, cha' lo'o na caja cha' tso'o nu ntsu'u jil'i ycu'i Ndyosi ji'na. ²⁴Ñati' jil'i ycu'i Ndyosi laca na; stu'ba ti ngusubi Ni ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa' tsu'. ²⁵Bi' laca cha' nu nguscua jyo'o Oseas lo quityi, nu lo'o nacui' ycu'i Ndyosi ndi'ya:

Cusubi na' jil'i ñati' nu caca ñati' jna', masi si'i jua'a ngua ngu' nquicha';

la cui' ñati' nu ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i nquicha',

la cui' ngu' bi' tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' jil'i ngu' juani, nacui' Ni.

²⁶Lcaa quich'i su nacui' jil'i ngu' bi' tya tsubi' la: "Si'i ñati' jil'i ycu'i Ndyosi laca ma'", ca bi' ñacu' jil'i ngu' juani: "Sñi' ycu'i Ndyosi nu lu'ú ca laca ma'".

²⁷⁻²⁸Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' jyo'o Isaías jil'i ngu' Israel ndi'ya: "Ná ndu'ni cha' masi quiña'a tsa ñati' tyu'ú jil'i Israel nde loo la; masi ñi'ya laca yusi nu ndi' ti' tyujo'o, tsa lo cua tya'a ñati' caca na. Cua nacui' ycu'i Ndyosi nu Xu'na na cha' yala ti cuityi Ni ji'na nu lo'o xcube' Ni ji'na, pana tya tyanu xi tya ñati' tya'a na nu cua'ni lyaá Ni ji'na." ²⁹La cui' jua'a nchcui' Isaías chaca cha' ndi'ya:

Tya sa'ni la ndye cha' tsiya' ti jil'i ngu' quich'i Sodoma lo'o jil'i ngu' quich'i Gomorra;

la cui' jua'a taca cua'ni tye ycu'i nu Xu'na na jil'i lcaa ngu' Israel tya'a na.

Pana cua nda Ni chacuayá' clyaá tucua sna tya'a ti ngu' tya'a na, xqui'ya cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

Ná ntaja'a ngu' judío xñi ngu' cha' tso'o nu nda Jesucristo lo'o ngu'

³⁰Ndi'ya ñacu' na lacua: Cua ngua tso'o cresiya jil'i ngu' xa' tsu' cuentya jil'i ycu'i Ndyosi, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' jil'i Jesús, masi si'i ngu' judío laca ngu' bi'; ngua tso'o cresiya jil'i ngu' bi' xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi, si'i na ngua'ni tsa ngu' cña cha' caca tso'o cresiya jil'i ycu'i ca ngu'. ³¹Pana nu ngu' nu ngutu'ú jil'i jyo'o Israel ni, ná ngujui ñi'ya caca tso'o cresiya jil'i ngu' cuentya jil'i ycu'i Ndyosi; cua ndyuna ngu' cha' nu nda Ni lo'o ngu' nquicha', pana ná ndaquiya' ngu' lcaa cha' bi'. ³²¿Ni cha' laca ná ngua tso'o cresiya jil'i ngu' judío lacua? Laca cha' ná jlya ti' ngu' cha' taca jil'i Jesús cua'ni

cho'o ji'í cresiya ji'í ñati. Nti' nu ngu' judío bi' cha' caca tso'o cresiya ji'í ngu' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni ti ngu' cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'í ngu'. Ngua cuxi cha' ji'í ngu' li', ñi'ya laca si cua nlyú ti'í ngu' chu' sca quee nu ntsiya cla'be tyucuii su ndya'a ngu'. ³³Cha' ji'í quee bi' nscua sca cha' lo quityi cusu', nu nchcui' ndi'ya:

Sta na' sca quee nu xtyii tyucuii su ndya'a ngu' Israel, ngu' quichi Sión bi', nacui ycuí' Ndyosi.

Jesús laca ñi'ya laca quee bi', lo'o jua'a ta Jesús sca cha' tyuju'u ti' ji'í ngu' bi'; tyuu tya'a ngu' bi' ca tyuju'u ti' ngu' xqui'ya Jesús bi'. Pana ná ntsu'u cha' caca taja ti' ngu' ji'í Jesús, si cua ngusñi ngu' cha' ji'í.

10 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyucui tyiquee na' lye tsa nchcui' tya'na na' lo'o ycuí' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ngu' judío tya'a na'. ²Liñi tsa cha' nu chcui' na' ji'í ngu' bi', cha' tso'o tsa ndu'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' Ndyosi nquicha', pana ná jlo tso'o ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'; ³ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' ñi'ya ndu'ni Ni cha' ca tso'o cresiya ji'í ñati cuentya ji'í ycuí' Ni. Xa' ña'a nti' ngu' bi'; cha' ji'í ycuí' ca ngu' nlyana ngu' ñi'ya caca tso'o cresiya ji'í ngu', cha' ná ntaja'a ngu' jlya ti' ngu' ji'í cña nu ndyu'ni ycuí' Ndyosi. ⁴Pana cua ñaa Jesús chalyuu juani, cua ngusñi na cha' ji'í yu, bi' cha' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi; nga'aa nti' cha' taquiya' tsa na cha' cusu' nu cua nda jyo'o Moisés bi',

cha' si jua'a taca ca tso'o cresiya ji'na.

⁵Ndi'ya laca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi lo'o nchcui' yu ñi'ya caca tso'o cresiya ji'na, si taquiya' na lcaa cha' cusu' bi': "Tso'o ti tyi'í na chalyuu, si cua'ni na lcaa ca cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'na". Jua'a nchcui' quityi bi'. ⁶Pana chaca cha' nscua lo quityi ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'na lo'o xñi ti na cha' ji'í Jesús; ndi'ya nchcui' quityi bi': "Ná nga'a cha' tsaana na tsaana na ji'í Cristo ca su ntucua ycuí' Ndyosi nde cua", nacui quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'í Cristo nde lo yuu. ⁷Ná nga'a cha' tsaana na ji'í Cristo ca su ntsiya jyo'o", nacui quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'í nde lo yuu chaca quiya'." ⁸Ndi'ya ntsu'u cha' lo'o jlya ti' na ji'í Ni: "Cacua tsa ntsu'u cha' ji'í Jesús ji'na. Taca tyu'u cha' ji'í Cristo nde tu'ba na, taca tyu'u cha' bi' nde ne' cresiya ji'na." Bi' laca cha' tso'o nu ta na lo'o ngu', cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'í nu cuxi, si chañi cha' xñi na cha' ji'í Jesús. ⁹Tsa bi' ti cha' nti', cha' cacha' na ji'í ngu' cha' Jesús laca nu Xu'na na, lo'o jua'a tyucui tyiquee na jlya ti' na cha' ngua'ni ycuí' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' ca su nguatsi'. Li' taca ji'í Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, ¹⁰cha' nde ne' cresiya ji'na ntsu'u cha' ji'í Jesús nu cua ngusñi na, lo'o la cui' jua'a nde tu'ba na ntsu'u cha' ji'í Jesús nu nchcui' na lo'o ñati; li' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na ji'í lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

¹¹Cua nscua chaca cha' lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi ndi'ya: "Ni tsaca na, tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ndyosi, ná ntsu'u cha' caca taja ti' na ji'i Ni li'". Jua'a nchcui' quityi. ¹²Sca ti cuayá' tyacua cha' bi' ji'i ngu' judío, la cui' jua'a tyacua cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu', cha' sca ti ycu'i Ndyosi nu Xu'na na laca loo ji'i lcaa ñati' chalyuu; sca ti cuayá' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o lcaa ñati' nu jña cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ni chacuayá' ji'i Jesús. ¹³Ndi'ya ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu': "Cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati' nu jña cha' clyu ti' ji'i Ni chacuayá' ji'i ycu'i nu Xu'na na". ¹⁴Pana ná caca chcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús si bilya xñi ngu' cha' ji'i yu; jua'a ná caca xñi ngu' cha' ji'i Jesús si bilya cuna ngu' cha' bi'; ni ná caca cuna ngu' cha' bi' si bilya caja ñati' nu ta cha' bi' lo'o ngu'. ¹⁵Pana ná tucui caca ji'i tsa cha' ta cha' bi' lo'o xa' la ngu' si ná culo Ni cña ji'i cha' tsa. Ndi'ya nchcui' quityi cusu': "Tso'o tsa nti' na lo'o tyalaa ngu' slo na cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o na, cha' culu'u ngu' ñi'ya caca cha' ti' ti' tyi'i tyiquee na". Jua'a nchcui' quityi. ¹⁶Ná ndyuna tso'o lcaa ñati' cha' nu nda na lo'o ngu', nu lo'o ndacha' na ji'i ngu' ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji'i ñati'. La cui' jua'a ngua lo'o jyo'o Isaías cua sa'ni. "Ndyosi Xu'na ya, ná tucui ndu' tsiya' ti nu ngusñi cha' jinu'u nu nchcui' ya lo'o ngu'", nacui' jyo'o bi'. ¹⁷Pana nu na ni, cua ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ngua tya clyo, tya lo'o ndyuna na cha' tso'o nu cua nchcui' ngu' lo'o na cha' ji'i Cristo.

¹⁸Nti' na' xcuane na' sca cha' ji'i cu'ma: ¿Ha bilya cuna ngu' judío cha' ji'i Cristo lacua? Cua ndyuna ngu', cha' cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:

Tyucui ña'a chalyuu nguañi cha' nu nda ngu' lo'o;

lcaa se'i ndyalaa cha' nu nchcui' ngu', masi ca su cua tyijyu' la cua ndyalaa cha' bi'.

Jua'a nchcui' quityi. ¹⁹Chaca cha' xcuane na' ji'i ma li': ¿Ha ná nda ngu' judío cuentya ñi'ya ndyu'u cha' bi' lacua? Sa'ni tsa nguscua jyo'o Moisés cha' ji'i ngu' bi', ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cua'ni na' cha' caca liye' ti' ma ña'a ma ji'i xa' ñati' nu si'i ñati' tso'o laca ngu' nti' ma, nacui Ni.

Nacui ma cha' ple tsa ngu'; ná nchca cuayá' ti' ngu', nti' ma.

Ta na' cha' ñasi' ti' ji'i ma, xqui'ya cha' cua ngusñi ñati' bi' cha' jna'; masi cu'ma ni, ná nti' ma cuna ma cha' jna', nacui Ni.

²⁰Lo'o jua'a liñi tsa cha' nu nda jyo'o Isaías nu ngua sa'ni cuentya ji'i ycu'i Ndyosi:

La cui' ñati' nu bilya clyana ngu' cha' 'na, cua ngujui cha' jna' ji'i ngu' juani, nacui Ni.

Masi bilya jña ngu' sca cha' tso'o jna', cua nclyu'uloo na' ji'i ngu' bi' juani.

²¹Pana xa' ña'a nguscua jyo'o Isaías cha' ji'i ngu' Israel: "Tyucui tsa ngusi'yana na' ji'i ngu'", nacui Ni, "pana ná ndaquiya' ngu' bi' 'na tsiya' ti; xcui' na nxuu tya'a ti ngu' lo'o na'". Jua'a nchcui' quityi.

Si'i lcaa ngu' judío nu
nguxtyanu ngu' ji'i ycu'i Ni

11 Ná nti' ycu'i Ndyosi tsiya' ti culaya' Ni ji'i ngu' judío, cha' laca ngu' ñati ji'i ycu'i Ni. Lo'o jua'a ycu'i na' laca na' ngu' judío, cha' sca ti lo tañi na' lo'o jyo'o Abraham; laca na' tya'a jyo'o cusu' Benjamín. ²Nu ngua sa'ni ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i ngu' Israel, cha' caca ngu' ñati ji'i Ni; juani nga'aa culaya' Ni ji'i ngu' bi'. ¿Ha ná ntsu'u ti' mā cha' nu nscua lo quityi cuentya ji'i nu Elías bi'? Sca jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati sa'ni ngua jyo'o Elías bi'; pana nu lo'o nchcui' Elías lo'o ycu'i Ndyosi, ngusta yu qui'ya ji'i ngu' Israel ndi'ya: ³“Ndyosi Xu'na na', cua ndyujui ngu' bi' ji'i lcaa ñati nu laca tu'ba jinu'u”, nacui nu Elías bi'. “Cua ngüityi ngu' ji'i lcaa su tlyu su ndu'ni tlyu ya jinu'u nquicha'. Chaca tya na' ndyanu na' juani; lo'o jua'a na', cujuui ngu' jna' cua nti' ngu'”, nacui yu ji'i ycu'i Ndyosi. ⁴Li' nguxacui Ni cha' ji'i yu bi': “Ná cube ti' nu'u. Tya ndu' tya chcati mil tya'a ngu' qui'yu nu caca cña 'na, ñati nu bilya tyu sti' slo lcu'i jo'ó Baal”, nacui Ni ji'i Elías. ⁵La cui' jua'a laca tyempo juani, si'i lcaa ngu' judío nu nguxtyanu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi; tya ndi'i xi ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati bi'. ⁶La cui' jua'a tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. Si'i na clyaá na ji'i nu cuxi xqui'ya sca cña nu ngua'ni ycu'i ca ti na, cha' ná ntsu'u cha' ñacui na cha' ycu'i Ndyosi ngua'ni lyaá ji'na

si cua ngua'ni lyaá na ji'i ycu'i ca na, nti' na.

⁷Ndi'ya ngua li': Ná lcaa ngu' Israel ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cha' ca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ñi'ya ngua ti' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ñati nu ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i ni, ngujui ñi'ya caca cha' bi' ji'i ngu'; pana nu xa' la tya'a ngu' Israel bi', tsa tyempo ti ndyacu' jyaca ngu'. ⁸Ndi'ya nchcui' quityi cusu' cha' ji'i ngu' bi': “Nga'aa nda ycu'i Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' ngu' bi'. Laca ngu' bi' ñi'ya si ntsu'u cloo ngu', pana ná sca na ña'a ngu' tsiya' ti; laca ngu' ñi'ya si ntucua jyaca ngu', pana ná nduna ngu' tsiya' ti. Lo'o jua'a ña'a ti ndu'ni ngu' bi' juani.” ⁹La cui' tya'a cha' nda jyo'o rey David, lo'o nacui yu ndi'ya:

Quiña'a tsa cha' tso'o ngusta ycu'i Ndyosi lo mesa ji'i ngu' Israel,

pana cua ngunu'u cresiya ji'i ngu' xqui'ya cha' tso'o bi'; bi' cha' nchcube' Ni ji'i ngu', ñi'ya laca si na cua ndyú ngu' ne' sca lco'o, ñi'ya laca si na cua nclýu ngu' cha' ntyucua quee quiya' ngu'.

¹⁰Tso'o si caca cuityi' ti ngu', cha' nga'aa caca ña'a ngu'; tso'o si caja cña ti'i ji'i ngu', cha' catsa hichu' ngu' tsiya' ti.

Jua'a nscua lo quityi bi'.

Ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' xa' tsu'

¹¹Chaca cha' ñacui na' juani: Nu lo'o nclýu ngu' judío bi', si'i na ngua cuxi ji'i ngu' tsiya' ti; xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i ycu'i Ndyosi, bi' cha' ngujui

la xi tyempo ji'i ngu' xa' tsu' cha' clyana ngu' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'. Cua nti' ycu'i Ndyosi cha' ña'a ngu' judío ñi'ya ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i ycu'i Ni, lo'o li' jña ngu' judío cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ni cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ycu'i ca ngu'. ¹²Jua'a ngua cha' tso'o la ndyuna ngu' tyucui ña'a chalyuu cha' ji'i ycu'i Ndyosi, masi cha' cuxi ngua'ni ngu' judío bi'. La cui' jua'a ngua tso'o la cha' ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, masi ngua cuxi la chalyuu ji'i ycu'i ngu' judío. Bi' cha' tlyu tsa cha' tso'o caca, nu lo'o xcutsa'a Ni tyiquee cua ña'a ca ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' tso'o nu ji'i Jesús.

¹³Lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' ni, nti' na' ta na' xi cha' lo'o ma. Ycu'i Ndyosi laca nu ngusubi 'na, cha' tsa'a na' ta na' cha' ji'i Jesús lo'o cu'ma nu ndi'i ma xa' tsu'. Nehcui' na' lo'o cu'ma jua'a, xqui'ya cha' ndulo tsa cña nu nda Ni 'na. ¹⁴Nti' tsa na' cha' lo'o xi ngu' judío tya'a na' jña ngu' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' ta Ni la cui' ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma ji'i ngu' judío bi', cha' caca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi'. ¹⁵Nu lo'o ngulaya' Ni ji'i ngu' judío, li' ngua'ni Ni cha' caca stu'ba cha' ji'i ycu'i Ni lo'o ngu' xa' tsu'. Tso'o la tsiya' ti caca cha' lo'o quiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' judío chaca quiya', cha' li' caca ji'i lcaa ñati' ñi'ya laca si xa' ta Ni chalyuu ji'i ñati' nu cua ngujuii. ¹⁶Cuentya ji'i ngu' judío ni, na ji'i ycu'i Ndyosi laca sca xlyá nu ndya' tya clyo , lo'o li' si cua nda ngu' tsa lo cua ji'i Ni, na ji'i ycu'i Ni laca ña'a tsaca ngulu' sca' xlyá bi'. La cui' jua'a laca lo'o sca yaca

nu ndyataa ngu' cha' caca cuentya ji'i ycu'i Ndyosi; lo'o caluu yaca bi', lo'o cuentya ji'i ycu'i Ni caca lcaa sta' yaca bi'. Ndi'ya ndyu'u tyucuaa cha' bi', cha' ñi'ya ngua jyo'o Abraham ñati' ji'i ycu'i Ndyosi cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, jua'a laca lcaa ñati' chalyuu ñati' ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni.

¹⁷Laca ngu' judío ñi'ya si laca ngu' sca yaca cuiñii, sca yaca olivo ni. Na cua ngusi'yu ycu'i Ndyosi ji'i tyuu tya'a sta' yaca bi', ngulotsu' Ni ji'i sta' yaca bi' li'; pana juani la cui' ca su ngutucua sta' yaca bi' nquicha', ndacua ngusca' Ni tyuu tya'a sta' yaca quixi', cha' xñi ca'a sta' yaca quixi' bi' ji'i yaca cuiñii bi'. Ñi'ya laca sta' yaca quixi', jua'a laca cu'ma ngu' xa' tsu', cha' cua ngujui la cui' cha' tso'o ji'i ma, ña'a cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' judío. Laca ma ñi'ya laca si sca ti suu yaca laca ma lo'o ngu' judío, si sca ti si'ye laca ma lo'o ngu' bi'. ¹⁸Bi' cha' ná tso'o laca si culacua ti' ma cha' tso'o la cu'ma, cuxi la ngu' judío, nu ngu' nu laca ñi'ya laca sta' ycu'i yaca. Si jua'a nti' ma, tso'o la si tyi'u ti' ma cha' si' cu'ma nu ndyu'ni cu'ú ma ji'i suu yaca bi', la cui' suu bi' laca nu nda cha' tso'o ji'i cu'ma.

¹⁹Ná tyiquee' ñacui' ma 'na: “Ca su ngusi'yu Ni ji'i sta' yaca bi', ca bi' ngujui su xñi ca'a ya ji'i yaca olivo bi'”, ñacui' ma. ²⁰Chañi cha' ji'i ma. Pana ndi'ya laca cha': cua ngulotsu' ycu'i Ndyosi ji'i ngu' judío ji'i yaca bi', xqui'ya cha' ná ngusñi ngu' cha' ji'i Ni; pana cu'ma ni, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i ycu'i Ni, bi' ti cha' cua ngujui chacuayá'

ji'i mā cha' xñi ca'a mā ji'i yaca bi' ca su ntucua mā juani. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' mā lo'o ngu' judío bi'. Culacua tso'o ti' mā xi. ²¹Ná ngua'ni ycu'i' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i' ngu' judío, ngu' nu laca sta' ycu'i' yaca bi'; ngusi'yu cu' Ni ji'i' sta' bi'. Lo'o jua'a ná cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i' cu'mā, si jua'a xtyanu mā ji'i' ycu'i' Ni. ²²Cui'ya mā cuentya lacua, cha' taca ji'i' Ni cua'ni tso'o Ni lo'o ñati, lo'o jua'a xa' tyempo taca ji'i' Ni cua'ni tyaala Ni ji'i' ñati, si jua'a nti' Ni. Tyaala tsa ngua'ni Ni lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i' ycu'i' Ni; lo'o jua'a tso'o ti' cua'ni Ni lo'o cu'mā, si ña'a ti taquiya' mā ji'i' Ni nu ndyu'ni tsa cha' tso'o lo'o mā. Si nga'aa taquiya' mā ji'i' cha' nu nchcui' Ni, la cui' jua'a culaya' Ni ji'i' mā li'. ²³Pana xa' quiñi cha' ji'i' ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' judío, si xcutsa'a ngu' bi' cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i' ngu', si taquiya' ngu' ji'i' ycu'i' Ni chaca quiya'. Li' xñi ca'a ngu' ji'i' suu yaca bi' chaca quiya', la cui' se'i' bi' su ngutucua ngu'; taca ji'i' ycu'i' Ndyosi sta tso'o Ni ji'i' ngu' judío chaca quiya' ca la cui' su tso'o su ngutucua ngu' clyo. ²⁴Ná stu'ba cha' ji'i' mā lo'o ngu' judío cua sa'ni la. Na cua ngulotsu' ti Ni ji'i' mā ca su ngutucua mā lo sca suu yaca quixi'; li' cua ngusca' Ni ji'i' mā, cha' xñi ca'a mā ji'i' suu yaca cuiñi bi'. Pana si'i jua'a ndyaluu yaca bi' clyo. Lo'o nu ngu' judío ni, ná tlyu cña masi xa' sca' Ni ji'i' ngu' lo la cui' suu yaca su ngutucua ngu' tya clyo; yala ti xñi ca'a ngu' ji'i' suu yaca bi' chaca quiya', cha' sta' ycu'i' yaca bi' laca ngu'.

Lo'o cua'ni lyaá Ni ji'i' lcaa ngu' judío

²⁵Cu'mā ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā cha' tucui re, sca cha' ji'i' ycu'i' Ndyosi nu ntsu'u cuatsi' ti nquicha'; lo'o caca cuayá' ti' mā cha' re, nga'aa chcu'i' mā cha' tyixi lo'o ngu' judío li'. Ndi'ya laca cha': Quiña'a tsa tya'a ngu' judío ntsu'u nu ndyacu' hique ngu' tsiya' ti, cha' ná caca cuna ngu' cha' ji'i' Jesús; ña'a cuayá' nu tye cuna lcaa ngu' xa' tsu' nu nga'a cha' xñi cha' ji'i' Jesús, ²⁶li' cua'ni lyaá ycu'i' Ndyosi ji'i' lcaa ngu' nu chañi ca tya'a ñati ji'i' Israel. Ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

Tyaa nu cua'ni lyaá ji'i' mā, nde quichí Sión bi' tyu'u yu caa yu.

Culotsu' yu bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i' ngu' Israel tya'a yu,

²⁷lo'o li' cuityi na' lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i' ngu' bi', nacui' ycu'i' Ndyosi.

Li' tyu'u tucua cha' nu nguxquiñi na' lo'o ngu' bi' nu ngua sa'ni.

Jua'a nchcui' quityi.

²⁸Tya'a cusuu ycu'i' Ndyosi laca ngu' judío juani, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i' ngu'; bi' cha' cua ngujui la xi tyempo ji'i' cu'mā ngu' xa' tsu', cha' xñi mā cha' ji'i' Jesucristo xqui'ya ngu' judío. Pana ña'a ti tya ntsu'u tsa tyiquee ycu'i' Ndyosi ña'a Ni ji'i' ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusubi Ni ji'i' jyo'o cusu' ji'i' ngu' bi' tya clyo cha' caca ngu' ñati ji'i' Ni. ²⁹Ná tya'achu' ycu'i' Ni ji'i' sca cha' nu cua nda Ni lo'o na, ná culaya' Ni ji'i' sca ñati nu

ntsu'u cha' jil'i lo'o ycu'i Ni. ³⁰Lo'o jua'a cu'ma, ná ndaquiya' ma cha' jil'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la; pana tya'na ti' Ni ña'a Ni jil'i ma nu lo'o nga'aa jlya ti' ngu' judío jil'i Ni. ³¹Masi ná ndaquiya' ngu' judío bi' jil'i ycu'i Ndyosi juani, pana la cui' jua'a cua'ni tya'na ti' ycu'i Ndyosi jil'i ngu' bi' ca nde loo la, ñi'ya nu ndu'ni tya'na ti' Ni jil'i ma. ³²Sca ti cuayá' ngxu'tyanu Ni jil'i leaa ñati' chalyuu cha' ná taquiya' ngu' jil'i ycu'i Ni, si jua'a nti' ngu', cha' jua'a ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' jil'i Ni tsiya' ti. Pana tiya' la li' caca jil'i ycu'i Ni cua'ni tya'na ti' Ni jil'i ngu' lo'o clyana ngu' jil'i Ni chaca quiya'.

³³Tlyu tsa cha' tso'o ndyu'u ca slo ycu'i Ndyosi; leaa cha' nchca cuayá' ti' Ni, leaa cha' jlo ti' ycu'i Ni. Sca ti ycu'i Ndyosi jlo ti' na ca laca nu lijya nde loo la, sca ti ycu'i Ndyosi jlo ti' na laca nu ndu'ni ycu'i Ni. Ndi'ya cha' nscua lo quityi cusu' cuentya jil'i cha' bi': ³⁴“¿Tilaca caca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' nu ca'ya hique ycu'i Ni? ¿Ha ntsu'u ñati' nu nchca jil'i ta sca cui' lo'o ycu'i Ndyosi? ³⁵Ná caca ñi'ya nu ta na sca na nu jña ycu'i Ni, cha' tiya' la tya Ni caya' jil'i ji'na.”

³⁶Lcaa na nu ntsu'u chalyuu, na jil'i ycu'i Ndyosi laca bi', cha' cua ngüi'ña ycu'i Ni leaa na, cha' caca bi' cña jil'i Ni. Nga'aa caca tye cha' cua'ni tlyu na jil'i ycu'i Ndyosi. Lo'o jua'a cha'ni tsa cha' bi'.

**Ta na tyucui ña'a na jil'i ycu'i
Ndyosi cha' xcui' na tyi'i na
chalyuu cuentya jil'i Ni**

12 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' lye tsa ndu'ni tya'na ti' Ni ji'na, bi'

cha' nchcui' na' lo'o ma juani. Ta ma tyucui ña'a ma jil'i ycu'i Ndyosi, cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ma nde chalyuu; ta ma tyucui ña'a ma jil'i Ni cha' xcui' na tyi'i ma chalyuu cuentya jil'i ycu'i Ni, cha' laca ma ñi'ya nti' sca msta lu'ú ti. La cui' jua'a nti' ycu'i Ndyosi, cha' laca ma ñati' jil'i Ni. Na cua laca ntsu'u cha' cua'ni ma jua'a. ²Nga'aa ta ma tyempo cha' tatsaa ngu' jil'i ma cha' cua'ni ma cha' cuxi; xa' ña'a tyi'i ma chalyuu juani, cha' cua nchcutsa'a Ni leaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ma. Bi' cha' caca cuayá' ti' ma cua ña'a ca cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni ma: ña'a cña laca nu tso'o la cha' cua'ni ma, ña'a cña nu ndiya la ti' ycu'i Ndyosi jil'i, ña'a cña nu tyu'u tso'o la jil'i ma su cua ndye cha' bi'; leaa cha' bi' caca cuayá' ti' ma li'.

³Tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o na', nu lo'o nda Ni cña jna'; bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o ma juani, cha' nga'aa cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati'. Nga'a cha' culacua ti' ma cha' leaa cña nu cua nchca jil'i ma juani, Cristo ngua'ni cha' caca jil'i ma, nu lo'o ngusñi ma cha' jil'i Ni. ⁴Tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña' scaa na, pana scaa cña ntsu'u jil'i scaa tyijya bi'. ⁵Lo'o jua'a laca na, leaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' masi tyuu tsa ngu' tya'a na, pana sca ti taju ñati' laca na lo'o tya'a na; sca ti ñati' laca tsaca na, pana leaa na stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o tya'a na.

⁶Xi xa' la cña nchca cua'ni sa scaa na, ña'a cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni scaa na, cha' tso'o tsa

nts'u'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Nu lo'o nts'u'u ngu' tya'a ma nu nchca ji'i ngu' chcu'i' ngu' sca cha' nu nti' ycu'i' Ndyosi ta Ni lo'o ma, bi' cña cua'ni ngu' lacua. La cui' ñi'ya nduna ngu' bi' cha' nu nda ycu'i' Ndyosi, ñi'ya ngusñi ngu' cha' bi', la cui' jua'a ta ngu' cha' bi' lo'o ma.

⁷Lo'o nchca ji'i tsaca ma xtyucua ma ji'i tya'a ma, tyucui tyiquee ma xtyucua ma ji'i ngu' bi' lacua. Lo'o nchca ji'i tsaca ma culu'u ma cha' liñi ji'i tya'a ma, tyucui tyiquee ma culu'u ma cha' bi' ji'i ngu' lacua.

⁸Nu lo'o ta ma sca cuii cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ngu', tyucui tyiquee ma ta ma cha' bi' lacua. Nu lo'o ta ma cha' xlya'be ji'i ngu', tyucui tyiquee ma ta ma cha' tso'o ji'i ngu' lacua. Si laca ma loo ji'i ngu' tya'a ma, cui'ya ma cuentya cha' tso'o ti cua'ni ma lacua. Nu lo'o cua'ni tya'na ti' ma ji'i ngu', tso'o ti caca tyiquee ma laja lo'o cua'ni ma cña bi' cuentya ji'i ngu' li'.

**Ñi'ya nu tso'o la tyi'i na chalyuu
si ñati ji'i ycu'i' Ndyosi laca na**

⁹Cua'ni ma cha' tso'o tsa caca tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la ñati, cha' si'i sca cha' nu nda ti ma laca bi', nu lo'o chcu'i' tso'o ma lo'o ngu', masi lo'o cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu'. Nga'aa taquiya' ma ji'i cha' cuxi, tyucui tyiquee ma clyana ma ji'i cha' tso'o. ¹⁰Ndi'ya caca tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu' tya'a nts'u'u cha' ji'i ma lo'o Cristo: caca ñi'ya si laca ngu' bi' tya'a ngula ma tsiya' ti; bi' cha' cua'ni chi' ma loo tya'a ma, xti ti cha' tyu'u tyiquee ycu'i' ca ma li'.

¹¹Ná cua'ni taja ma lo'o cua'ni ma cña ji'i ycu'i' Ndyosi; na cua ndyanu

Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ca ne' cresiya ji'i ma, bi' cha' caca tlyu tyiquee ma cha' cua'ni la ma cña bi'.

¹²Ndu'ni cha' tso'o tsa caca tyiquee ma lo'o jatya ma ji'i ycu'i' Ndyosi cha' caa Ni cua'ni lya'a Ni ji'i ma. Ná xtyanu ma ji'i cha' bi', masi ti'i tsa xcube' ngu' ji'i ma su ndi'i ma chalyuu. Lcaa tsa chcu'i' ma lo'o ycu'i' Ndyosi Sti na.

¹³Nu lo'o lyiji sca na ji'i sca ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Cristo, nga'a cha' tya'be cha' tso'o nu nts'u'u ji'i ycu'i' ca ma, cha' ta ma na ji'i ngu' bi', na laca nu lyiji ji'i ngu'. Lcaa tyempo ta ma to' tyi ma cha' tyi'i ñati nu liya ti.

¹⁴Chcu'i' ma lo'o ycu'i' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu ndyu'ni lya' ti' ji'i ma; pana ná jña ma cha' tyanu yabe' ji'i ngu' bi', masi xcui' cha' tso'o ti jña ma cuentya ji'i ngu' bi'.

¹⁵Cua'ni chaa ti' ma lo'o xa' ñati, nu lo'o ña'a ma ji'i ngu' cha' chaa ti' ngu' ndi'i ngu'; lo'o jua'a tso'o si caca xñi'i ti' ma lo'o ngu', nu lo'o ña'a ma cha' xñi'i ti' ngu' ndi'i ngu'. Cua'ni ma cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o xa' ñati.

¹⁶Sca ti cha' chcu'i' ma lo'o lcaa ngu' tya'a nts'u'u cha' ji'i ma lo'o Jesucristo; ná cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu' ti' tya'a ma, tso'o ti chcu'i' ma lo'o ngu' bi'. Stu'ba ti tya'a ma lo'o ngu' bi', ná culacua ti' ma cha' nchca la ji'i ycu'i' ca ma.

¹⁷Nu lo'o cuxi ti cua'ni ngu' lo'o ma, ná tya ma cha' cuxi ji'i ngu' chaca quiya'; clyana ma sca cña tso'o nu caca cua'ni ma cuentya ji'i ngu', cha' jua'a ña'a tsa ñati ji'na.

¹⁸Cua'ni ma cha' cajá ñi'ya tyi'i tso'o ti ma lo'o lcaa ñati, cha' ná

caja tya'a cusuu ma. ¹⁹Cu'ma tya'a tso'o na', ni sca quiya' ná xtyacui ma cha' cuxi ji'i ngu' nu cua'ni lya' ti' ji'i ma, masi ta ma tyempo ji'i ycuí' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi'. Tso'o la jua'a. La cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu ndi'ya: “Cña 'na laca cha' caca ñasi' na' ji'i ngu', cha' ta na' nu ti'í ji'i ngu', nacui Ni”. Bi' laca cha' liñi nu nda ycuí' nu Xu'na na lo'o na. ²⁰Lo'o jua'a tya nda Ni xi xa' la cha': “Nu lo'o ngujui jbi'ña ji'i tya'a cusuu ma”, nacui Ni, “tso'o la si ta ma na cacu ngu' bi'; nu lo'o nguityi tsa tya'a cusuu ma hitya, ta ma na co'o ngu' li'. Jua'a ta ma sca cha' tyuju'u ti' ji'i ngu'.” Jua'a cha' nscua lo quityi. ²¹Bi' cha' nga'aa ta ma tyempo ji'i nu cuxi cha' cua'ni bi' ngana ji'i ma. Juani taca tyijiloo ma ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni ma.

13 Lcaa cu'ma ngu' tya'a na, nga'a cha' taquiya' ma ji'i ngu' nu laca cña. Ycuí' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo ji'na; ná ntsu'u chaca nu taca ta chacuayá' bi' ji'i ngu'. ²Bi' cha' lacua, nu lo'o xuu tya'a na lo'o ngu' nu laca cña, laca ñi'ya si nxuu na lo'o ycuí' Ndyosi, cha' ycuí' Ni ngusta Ni ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo ji'na. Si jua'a xuu tya'a na lo'o ngu', caja ñi'ya nu xcube' ngu' ji'na li'; ³pana ná caca xcutsii ngu' nu laca loo ji'na si cña tso'o ti ndyu'ni na, sca ti ji'i ngu' xña'a xcutsii ngu' bi'. Si chañi cha' nti' ma cha' ná cutsii ma ji'i ngu' nu laca cña, xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma li'. Ná tyiquee' lo'o ngu' nu laca cña bi' cua'ni chi' ngu' loo ma, si

jua'a xcui' cha' tso'o ti ndu'ni ma. ⁴Chacuayá' ji'i ycuí' Ndyosi laca ngu' bi' loo ji'na, cha' taca xtyucua ngu' ji'na; pana si cua'ni ma cha' cuxi, li' ntsu'u cha' cutsii ma, cha' ntsu'u chacuayá' xcube' ngu' bi' ji'i ma li'. Chacuayá' ji'i Ni laca ngu' bi' loo ji'na lacua, cuentya ji'i Ni nchcube' ngu' ji'i ngu' cuxi; ⁵bi' cha' ntsu'u cha' taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Xcube' ngu' bi' ji'na si ná taquiya' na ji'i ngu'. Lo'o jua'a jlo ti' na cha' nga'a cha' taquiya' na ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' liñi nu ntsu'u hique scaa na. ⁶La cui' jua'a sca cha' tso'o laca si tya ma lcaa cña cña loo nu jña ngu' bi' ji'i ma, cha' msu ji'i ycuí' Ndyosi laca ngu' nu laca cña bi', cha' bi' laca cña nu nda Ni ji'i ngu' bi', cha' cua'ni ngu' nde chalyuu.

⁷Tya ma ji'i ngu' laca cña lcaa na nu ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' cha' jña ngu' ji'i ma. Ná tyacui ma cña cña loo, ni ná tyacui ma cña ji'i sca cña nu cua ngua'ni ngu'; tya ma caya' bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma ji'i ngu' bi', cua'ni chi' ma loo ngu', tucuá ma cña ji'i ngu' bi'. ⁸Nga'aa su'ba ma tane' hichu' ma. Sca lo ti cña lyiji cha' cua'ni ma lo'o xa' ñati, cha' tso'o tsa cua'ni ma ña'a ma ji'i ngu'; cua laca ndyu'ni ma lcaa cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'na, nu lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ⁹Tyuu lo cña ngulo Ni ji'i ñati nu lo'o nda Ni cha' lo'o Moisés nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui Ni: “Ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o clyo'o xa' ñati”, nacui Ni. “Ná cjuui ma ji'i tya'a ñati ma. Ná cuaana ma na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ma. Ná tyacui ti' ma na nu

ntsu'u ji'i tya'a ñati mā", nacui Ni. Sca ti cuayá' ndyu'u lcaa cha' bi' lo'o chaca cha' nu nchcui' quityi re: "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mā ji'i tya'a ñati mā, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' mā ji'i ycu'i' ca mā", nacui Ni. ¹⁰Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na jua'a, ná taca cua'ni na cha' cuxi lo'o ngu' bi' li'. Bi' cha' na cua ndye ndyu'ni na lcaa cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi ji'na, nu lo'o cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'.

¹¹Cua'ni mā cha' tyi'u ti' mā lcaa cha' bi'. Cua jlo ti' mā cha' cua ndyalaa hora cha' clyana na ji'i ycu'i' Ndyosi; bi' cha' juani que ti' mā lacua, cha' tii ti' mā tyi'i mā chalyuu. Cua tyaa ti ycu'i' Jesús cha' cua'ni lyaá Ni ji'na, cha' caqui'ya Ni ji'na. Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo, li' ngua ti' na cha' tya lyiji tsa tyalaa tsá bi' cha' tyaa ycu'i' Jesús; pana juani cua ngulala ti tyalaa tsá bi'. ¹²Ñi'ya laca chalyuu talya, jua'a laca lo'o ndi'i na chalyuu, xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana juani cua tye ti talya bi', cua tyaa ti Cristo cha' culotsu' Ni cha' cuxi bi'. Li' caca chalyuu ji'na ñi'ya si cua ngxuee tso'o, cha' lubii tsa xee caca li'. Bi' cha' nga'a cha' xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', cha' cuxi tsa tyiquee ngu' nu ndya'a chalyuu talya bi'. Cua'ni cho'o na tyucui ña'a na, cha' nguula tsa cua'ni na cña cuentya ji'i Cristo nde chalyuu, ñi'ya si laca na sendaru ji'i Cristo. ¹³Clyana na ñi'ya caca tyi'i tso'o ti na lo'o ñati, ñi'ya si laca na ñati nu xcu'i' ndya'a ndacuá ti su caca

ña'a ñati ji'na. Li' ná tso'o laca si culiji na chalyuu ji'na jua'a ti lo'o ndya'a na cha' cu'bi na, masi xa' la juersa ji'na culiji na lo'o xcu'i' ndi'i ti na ta'a. Ná tso'o bi'. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cua'ni suba' na lo'o xa' ñati, ná ntsu'u cha' clyana na xa' la cha' cuxi nu cua'ni na lo'o ñati; ni nga'aa clyana na cha' cusuu lo'o ngu', nga'aa cua'ni liye' ti' na ji'i ngu'. ¹⁴Ta mā chacuayá' cha' caca loo ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na ji'i tyucui ña'a mā; nga'aa taquiya' na ji'i lcaa lo cha' cuxi, cha' nu tiji' tsa ti' na ji'i xqui'ya cha' laca na ñati ti.

Ná chcu'i' ngu' cha' cuxi ji'i xa' la ñati tya'a ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo

14 Tso'o ti chcu'i' mā lo'o sca ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, masi tya lyiji ca cuayá' tso'o ti' cha' bi'; ná xuu tya'a mā lo'o nu ñati bi' xqui'ya sca cha' nu ná nchca cuayá' tso'o ti'. ²Ntsu'u ñati nu jlya tsa ti' ji'i Cristo, bi' cha' ná ntsii ngu' cacu ngu' lcaa lo na. Xa' la ñati nu ná jlya tso'o ti' ji'i Cristo, ntsii ngu' bi' si cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya sca na cacu ngu'; bi' cha' ná ntaja'a ngu' bi' cacu ngu' cuaña'. Ndacu ngu' si'yu, ndacu ngu' cuu, ndacu ngu' caatya, tsa bi' ti na ndacu ngu' bi'. ³Pana nu ngu' nu ná ntsii ndacu cuaña' ni, ná tso'o si xtyí lo'o ngu' ji'i xa' la tya'a ngu' nu ntsii cacu bi'. La cui' ti cha', nu ngu' nu ntsii cacu cuaña' bi', ná tso'o si chcu'i' cuxi ngu' bi' ji'i ngu' nu ndacu lcaa lo na nu nda ycu'i' Ndyosi cha' cacu na, cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i ngu' cha' caca ngu' sñi' ycu'i' Ni. ⁴Ná tso'o si chcu'i' cuxi mā ji'i xa' la ñati tya'a ngusñi na

cha' ji'i Ni. Ycui' Ndyosi laca Xu'na ngu', si'i cuentya ji'i cu'ma laca ngu' bi'; cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca cña nu ndyu'ni ngu', si cha' tso'o ndyu'ni ngu', si cha' cuxi ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a ná tyacua cha' cuxi ji'i ngu' xqui'ya cha' bi', cha' lo'o ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na; jua'a xtyucua Ni ji'i ngu', cha' tyi'i tso'o ti ngu' chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni.

⁵Ntsu'u ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ndu'ni tacati ji'i sca tsā, ná ntsu'u cha' ji'i xa' la tsā cuentya ji'i ngu' bi'; xa' la ñati nchcui' cha' na ji'i ycui' Ndyosi laca lcaa tsā. Ta mā chacuayá' cua'ni scaa ñati tsa ña'a nu nclyacua ti' ycui' ca ngu'. ⁶Si tacati tsa sca tsā cuentya ji'i tsaca ngu', bi' laca tsā nu nga'a cha' cua'ni chi' ngu' bi' loo ycui' Ndyosi lacua; lo'o jua'a taca cua'ni chi' nu xa' la ñati loo ycui' Ndyosi, masi ná ntsu'u cha' tacati ji'i ngu' lo'o tsā bi'. La cui' jua'a ndyu'u cha' lo'o ñati nu ná ntsii cacu cuaña' bi'; xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ná ntsii ngu' bi'. Ndyu' ngu' xlya'be ji'i ycui' Ni lo'o ndacu ngu' ji'i. Lo'o nu ntsii cacu cuaña' bi' ni, la cui' ti xqui'ya ycui' Ndyosi ntsii ngu' cacu ngu' ji'i; lo'o ngu' bi' ndya ngu' xlya'be ji'i ycui' nu Xu'na na cha' nda Ni na cacu ngu'.

⁷Ntsu'u cha' caca na cña ji'i Ni, masi tya lu'ú na, masi cajaa na. Si'i cha' ji'i ycui' ti na ndi'i na chalyuu, si'i cha' ji'i ycui' ti na cajaa na; ⁸cha' caca na cña ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'i na lo yuu chalyuu. Nu lo'o ntsu'u cha' cajaa na, cha' ji'i Ni laca li', cha' na ji'i ycui' Ni laca na, masi tya lu'ú na, masi cua ngujuii na. ⁹Cua

ngujuii Cristo, lo'o jua'a cua ndyu'ú Cristo chaca quiya', cha' ca cuayá' ti' lcaa ngu' cha' ycui' Ndyosi laca Xu'na lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Ni nu lo'o nguti'i ngu' chalyuu. Lo'o jua'a ycui' Ni laca Xu'na ñati nu jlya ti' ji'i Ni nde chalyuu juani.

¹⁰Ñati ji'i Cristo laca cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ná nga'a cha' chcui' cuxi mā ji'i cña nu ndu'ni scaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ná chcui' cuxi mā ji'i ngu' bi', ñi'ya nu ngua'ni mā tya tsubi' la; ntsu'u cha' tyalaa tsā bi' lo'o tyaa lcaa tya'a na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Nde loo ycui' Ni tsatu na li', cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. ¹¹Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nacui' ycui' Ndyosi ndi'ya:

Ycui' Ndyosi lu'ú laca na', nacui'
Ni, nga'a cha' tyatu sti' lcaa
ñati nde loo su ntucua na',
cha' chcui' liñi ngu' lo'o tya'a ñati
cha' laca na' ycui' Ndyosi Sti
ngu'.

¹²Bi' cha' lacua, lcaa na lo'o tya'a na nga'a cha' xacui' na cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o tyalaa tsā bi', lcaa cha' ñi'ya nu ngua'ni scaa na lo'o ñaa na chalyuu.

**Ná ta ngu' tyempo ji'i tya'a ngu'
cha' tya'achu' ngu' ji'i Jesús**

¹³Nga'aa chcui' cuxi mā ji'i cña nu ndyu'ni scaa ngu' tya'a ngusñi mā cha' ji'i Jesús lacua. Ndi'ya cua'ni mā juani: nga'aa ta mā tyempo ji'i ngu' tya'a mā cha' cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cu'ma. ¹⁴Cua nchcui' Cristo lo'o na', cua jlo ti' na' cha' ni sca na cuxi ná nda ycui' Ndyosi cha' cacu ñati; lcaa na nu ndacu ñati chalyuu, na tso'o laca bi'. Pana

ntsu'u ñati nu ná nchca cacu sca na, xqui'ya cha' nti' ti ngu' cha' na cuxi laca bi'; cuxi tsa laca na bi' cuentya jil'i ngu' bi' si cacu ngu' jil'i li'. ¹⁵Lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' jil'i ma lo'o Jesús ni, si ña'a ngu' cha' ndyacu ma sca na nu ná ntsu'u chacuayá' cacu ycu' ngu', nti' ngu', chiya'a culacua ti' ngu' bi' li'; ñi'ya laca si ná tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jil'i ngu', bi' cha' ndyacu ma na bi' culacua ti' ngu'. Ná tso'o jua'a. Ná ntsu'u chacuayá' jil'i ma cacu ma na laca nu nti' ti ma, si jua'a cua'ni ma cha' xtyanu ngu' tya'a ma cha' jil'i Cristo xqui'ya cha' ndyacu ma na bi'. Lo'o ngu' bi', laca ngu' cuentya jil'i ycu' Ndyosi; xqui'ya ngu' bi', bi' cha' ngujuii Cristo. ¹⁶Masi ndi'i tso'o ti ma, ná nga'a cha' ta ma tyempo jil'i ngu' cha' chcu' ngu' cha' cuxi jil'i cña nu ndyu'ni ma xqui'ya cha' ndyacu ma na bi'. ¹⁷Nu lo'o laca ycu' Ndyosi loo ji'na ni, ná ndulo tsa cha' ji'na cuentya jil'i sca na nu ndacu na, sca na nu co'o na; nu ndulo tsa ji'na laca cha' tyaa Xtyi'i ycu' Ndyosi tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tso'o cresiya ji'na xqui'ya Jesús. Bi' cha' ti ti taca tyi'i tyiquee na chalyuu, taca ca chaa ti' na xqui'ya ycu' Ndyosi; lcaa cha' bi' caca nu lo'o laca Ni loo ji'na. ¹⁸Li' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jil'i ma, lo'o jua'a ñati chalyuu cua'ni ch'i ngu' loo ma, si cua'ni ma lcaa ña'a cña nu ngulu'u Cristo ji'na.

¹⁹Tso'o lacua. Lcaa tya'a na nga'a cha' clyana na cua ña'a ca cha' nu cua'ni cha' caca tyi'i tso'o na lo'o tya'a ñati na, ña'a cha' nu cua'ni cha' xtyucua na jil'i tya'a ñati na, cha' tso'o ti tyi'i na cuentya jil'i

Cristo; ²⁰ná cua'ni ñu'u ma jil'i cña nu ndyu'ni ycu' Ndyosi xqui'ya sca na nu ndacu ma. Chañi cha' tso'o tsa laca lcaa na nu nda Ni cha' cacu ñati, pana caca cuxi na bi' cuentya jil'i ma, si ntsu'u ngu' nu xtyanu cha' jil'i Jesús xqui'ya cha' ndacu ma jil'i. ²¹Tso'o la masi ná cacu ma cuaña' tsiya' ti, masi ná co'o ma lcui tsiya' ti, si nti' ma cha' cuxi laca na bi' cuentya jil'i tya'a ñati ma. Ni sca na ná cua'ni ma nu cua'ni cha' tya'achu' ngu' tya'a ma jil'i Jesús, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' quiñu'u cresiya jil'i ngu'. ²²Nu lo'o nti' ma cha' tso'o tsa cuentya jil'i ycu' Ndyosi laca sca cña nu ndu'ni ma, masi ntsu'u ñati nu ná ndiya ti' cha' ndu'ni ma jua'a, tsiya' ti cua'ni ma cña bi' li' ca su nga'a ycu' ti ma, ca su ña'a sca ti ycu' Ndyosi jil'i ma. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu ngui'i ndu'ni jua'a, ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' bi' cha' si'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³Pana ná tso'o ndyu'ni ñati lo'o ndyacu cuaña' si nti' ngu' cha' cuxi laca cha' bi' cuentya jil'i ycu' Ni; qui'ya laca jil'i ngu' bi', cha' si'i na tyucui tyiquee ngu' ndyacu ngu' cuaña' bi' li'. Lcaa cña nu ndyu'ni na cha' siya' ti tyiquee na, qui'ya ji'na laca bi'.

Si'i xcui' cña jil'i ycu' ca na nu tyu'u tyiquee na

15 Lcaa na nu nguula ti' tyiquee na xqui'ya cha' ngusñi na cha' jil'i Cristo, ntsu'u cha' talo tyiquee na jil'i tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo nu tya lyiji xñi tso'o cha' bi'; ntsu'u cha' xtyucua na jil'i ngu'. Si'i xcui' cña jil'i ycu'

ca na nu nga'a cha' tyu'u tyiquee na ji'i; ²clyana na ñi'ya caca cha' caca tso'o ji'i ngu' tya'a na nu nga'a cacua ti slo na. Xtyucua na ji'i ngu' bi', cha' tyat'i la ti' tyiquee ngu' lo'o jlya ti' ngu' ji'i Cristo; ³ñi'ya nu ngua'ni ycu'i Cristo, ni sca cña ná ngua'ni yu cha' ji'i ti yu. Cua ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', sca cha' nu nda yu lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu ndi'ya: "Lcaa cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u, cua ndyanu cha' bi' hichu' na'; yabe' nu ngusta ngu' jinu'u laca bi'". ⁴Lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' tya sa'ni la ni, nclyu'u quityi bi' ji'na ñi'ya nu caca jatya na ji'i sca cha' nu lijya nde loo la; nda quityi cha' lo'o na ñi'ya xtyucua ycu'i Ndyosi ji'na cha' talo tsa tyiquee na laja lo'o ndu ti' na ji'i Ni. ⁵Lo'o jua'a cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'i cu'ma, la cui' nu sca ti ycu'i Ndyosi nu nxyucua ji'i lcaa na cha' talo tyiquee na, nu ndu'ni cha' ca tlyu tyiquee na. Xtyucua Ni ji'i cu'ma, cha' jua'a talo tyiquee ma ji'i tya'a ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni, cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o tya'a ma xqui'ya Jesucristo. ⁶Lo'o ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o tya'a ma, li' sca ti cha' taca tyu'u tyiquee ma, sca ti cha' taca tyu'u tu'ba ma lo'o cua'ni tlyu ma ji'i ycu'i Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na.

**Nduna ngu' xa' tsu' cha'
tso'o nu nda Jesús**

⁷Ñi'ya tso'o tsa nchcui' Cristo lo'o ma, jua'a nga'a cha' chcui' tso'o ma lo'o tya'a ñati ma, cha' caja ñi'ya cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ña'a ngu' ji'i ma. ⁸Cua ñaa Cristo

cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu' judío, ñi'ya nu ngüiñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'i ya sa'ni la; caca cuayá' ti' na jua'a cha' liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o jyo'o cusu' bi'. ⁹Ñaa nu Cristo bi', cha' jua'a caja ñi'ya nu cua'ni tlyu ngu' xa' tsu' ma ji'i ycu'i Ndyosi, cha' lo'o ji'i cu'ma cua'ni tya'na tsa ti' Ni, ñi'ya nu ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu ndi'ya nchcui':

Cua'ni tlyu na' jinu'u laja ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ngua'ni lyaá nu'u ji'i ngu';
cula tu'ba na' jii jinu'u, cha' cua'ni chi' na' loo nu'u, nacui' jyo'o David.

¹⁰Ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:
Cu'ma ngu' xa' tsu', stu'ba ti ca chaa ti' ma lo'o lcaa ñati nu ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i, nacui' jyo'o Moisés.

¹¹Lo'o jua'a tya ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ndi'ya:
Cua'ni tlyu lcaa ngu' xa' tsu' ji'i ycu'i nu Xu'na na;
lcaa ngu' cula tu'ba ngu' jii nu chcui' cha' ji'i lcaa cha' tlyu nu ngua'ni ycu'i Ni, nacui' jyo'o David.

¹²Lo'o jyo'o Isaías nguscua sca cha' lo quityi cusu' nu nacui' ndi'ya:
Tyu'u tucua sca ñati tya'a ñati ji'i jyo'o Isaí,
caá yu bi' lo yuu cha' caca yu loo ji'i ngu' xa' tsu'.
Ndu ti' ngu' xa' tsu' ji'i yu bi',
cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu'.

Jua'a nchcui' quityi cusu' bi'.

¹³Bi' cha' juani nti' na' cha' cua'ni Ni cha' xñi tso'o la ma cha' ji'i ycu'i Ni, cha' tso'o tsa caca tyiquee ma,

cha' ti ti taca tyi'i tyiquee ma li'. Nu lo'o tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' nga'aa caca taja ti' na lo'o ntajaty na ji'i ycu'i Ndyosi cha' caa Ni.

¹⁴Cu'ma tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nslo tsa na' ji'i ma cha' tso'o tsa tyiquee ma; tso'o tsa nchca cuaya' ti' ma cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a nchca tsa ji'i ma ta ma cuii lo'o ngu' tya'a ma. ¹⁵Cua nscua na' quityi re cha' caa ca su ndi'i ma; na ntsii na' tsiya' ti cha' chcu'i na' cha' bi' lo'o ma, cha' xni tso'o la ma cha' bi'. Ntsu'u chacuaya' cha' chcu'i na' lo'o ma, cha' ycu'i Ndyosi cua nda Ni cna bi' 'na, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na'. ¹⁶Cua ngusubi ycu'i Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cna ji'i Jesucristo; cna bi' laca cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu' xa' tsu', lcaa su ndi'i ngu'. Jua'a ndyu'ni na', cha' tyucui tyiquee ngu' caca ngu' bi' natj ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya cna nu cua'ni Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'. Li' tyaja'a Ni quiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' bi' xqui'ya na'.

¹⁷Xqui'ya Jesucristo ntsu'u tsa cha' nu taca chcu'i na' lo'o cu'ma nquicha'; taca chcu'i na' ji'i cna nu cua ngua'ni na' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ni si'i cha' cua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma laca si chcu'i na' jua'a. ¹⁸Pana tsa bi' ti cha' chcu'i na' lo'o ma, cha' ji'i cna nu ngua'ni Jesús, cha' caja ñi'ya nu taquiya' ngu' xa' tsu' ji'i cha' nu nchcu'i ycu'i Ndyosi. Si'i sca ti na' nu ngua'ni na' cna bi', pana Xtyi'i ycu'i Ndyosi ngua'ni cna lo'o na' lo'o nchcu'i na' lo'o ngu'. ¹⁹Ngua'ni Ni cna tonu nu ná ca cua'ni natj chalyuu, cha' cube

ti' xa' natj cha' ycu'i Ndyosi laca nu ndyu'ni cna bi'. Jua'a ngua cha' cua ndya'a na' ndi'i na' ca loyuu tyijyu' la. Nguxana na' nde quichi Jerusalén, ña'a cuaya' ndyalaa na' loyuu su cuentya Ilírico. Lcaa quichi su ndya'a na', quiña'a tsa cha' tso'o ji'i Cristo nda na' lo'o ngu' ña'a cuaya' nu ngua 'na. ²⁰Lye tsa ndyu'ni cna ti' na', cha' tsa'a na' tsaana na' lcau ti quichi su bilya cuna ngu' cha' ji'i Cristo. Bi' ti quichi ndyanu na' nclu'u na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', cha' ná nti' na' tyatj yu'u na' lo'o cna nu ndyu'ni xa' tya'a natj ji'i Cristo. ²¹Nti' na' cha' tyu'u tucua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcu'i ndi'ya:

Ca quichi su bilya chcu'i ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu', ca bi' tyuloo tso'o natj ji'i ycu'i Ndyosi; ca su bilya cuna ngu' cha' ji'i ycu'i Ni, ca bi' ca cuaya' tso'o ti' natj cha' ji'i Ni.

Nti' tsa Pablo tsa ca quichi Roma

²²Tyijyu' tsa ndya'a na', bi' cha' bilya caja ñi'ya nu caa na' ca su ndi'i ma, ²³masi cua ngua tyuu yija nu ngua ti' na' cha' caa na' chcu'i lo'o ma. Ca juani ngua laja 'na lijyaa, cha' nga'aa ntsu'u cna nu cua'ni na' ca nde; ²⁴bi' cha' cua nti' na' cha' caa na' tyi'i na' xi ca su ndi'i ma, tyucui su tsa'a nde España. Li' taca ta na' xi cha' lo'o ma. Nu lo'o ngua chaa xi ti' na lo'o tya'a na, li' taca chcu'i salya' ma lo'o na', cha' xyucua ma jna' tyucui su tsa'a nde loo la. ²⁵⁻²⁶Pana clyo la ntsu'u cha' tsa'a na' nde quichi Jerusalén. Nu ngu' tya'a ntsu'u

cha' ji'na lo'o Cristo nu ndi'i nde Macedonia, nu ndi'i nde Acaya ni, tso'o tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i xa' ñati; bi' cha' cua nguxuti'i ngu' tsa ycu' cñi nu caca msta, cha' cua nti' ngu' xtyucua ngu' ji'i ngu' ti'i tya'a na, nu ñati ji'i Cristo nu ndi'i nde Jerusalén. Bi' cha' tsa'a na' tsa lo'o na' ji'i cñi bi' ca slo ngu' ti'i bi'. ²⁷Chañi cha' tyucui tsa tyiquee ngu' bi' nda ngu' msta bi'. Taca ñacui na cha' ñi'ya laca si na ndacui ti ngu' bi' ji'i tya'a ngu', jua'a laca cña nu ndyu'ni ngu' juani. Tya clyo ngu' judío laca nu cua nda cha' ji'i Cristo lo'o ngu' xa' tsu'; xqui'ya cha' bi' ngua tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu' Ndyosi, masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Bi' cha' juani lo'o ngua ti'i nu ngu' judío bi', tso'o si xtyucua ngu' xa' tsu' ji'i ngu' bi', cha' tya'a ñati ji'i Cristo laca ngu'. ²⁸Clyo cua'ni na' cha' xcua se'i ti cña bi', ña'a cuayá' nu cua nda na' cñi bi' ji'i ngu'; li' xñi na' tyucui tsa'a nde España. Pana laja tyucui tyeje tacui na' ca su ndi'i cu'ma. ²⁹Nu lo'o tyalaa na', li' jlo ti' na' cha' quiña'a tsa cha' tso'o ji'i Cristo ntsu'u cha' chcu' na' lo'o ma, cha' caja ñi'ya nu tyatí la ti' tyiquee ma li'.

³⁰Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu' Ndyosi, tyu'u cha' clyo ti' ji'i ma lo'o na' xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'i ycu' Ni ne' cresiya ji'i ma. Cua'ni ma cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o na', cha' lu'ba tsa chcu' ma lo'o ycu' Ndyosi cuentya jna'. ³¹Jña ma cha' clyo ti' ji'i ycu' Ni, cha' clya'a na' ji'i nu ngu' tyaala

nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' ji'i Cristo, nu ngu' nu ndi'i nde Judea ni. Lo'o jua'a jña ma cha' ji'i Ni cuentya ji'i ñati ji'i ycu' Ndyosi nu ndi'i nde Jerusalén, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' tya'a na chcu' ngu' lo'o na', nu lo'o xñi ngu' msta nu ta na' ji'i ngu'. ³²Lo'o jua'a jña ma cha' ji'i Ni, cha' tso'o ti caca tyiquee na' lo'o tyalaa na' ca su ndi'i ma, cha' xa' caca nguula ti' tyiquee na' nu lo'o tyi'i na' lo'o ma, si jua'a nti' Ni cha' caca. ³³Xtyucua Ni ji'i lcaa cu'ma lacua, la cui' ycu' Ndyosi nu ndu'ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na nde chalyuu. Chañi tsa cha' caca jua'a.

Nchcuicha' Pablo ji'i tyuu tya'a ñati ji'i Cristo

16 ¹⁻²Lo'o tyalaa ma' Febe slo ma, chcu' tso'o ma lo'o ma' xqui'ya ycu' nu Xu'na na, ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ma, cha' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo laca ma' bi'. Tya'a na laca ma' Febe, ndyu'ni ma' cña cuentya ji'i taju ñati ji'i Cristo nu ndi'i quichi Cencrea. Ta ma na nu lyiji ji'i ma' cusu' bi', cha' cua nguxtyucua tsa ma' ji'i quiña'a tsa ñati tya tsubi' la; lo'o jua'a na', cua nguxtyucua tsa ma' jna'.

³Chcuicha' ma ji'i Priscila lo'o Aquila, tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo. ⁴Cua tsubi' la hasta cua cajaa ti ycu' ngu' ngua cuentya jna', cha' ngua'ni lyaá ngu' jna' lo'o ntsu'u na' sca su cuxi tsa. Lo'o ycu' na' ndya na' xlya'be ji'i ngu' bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' xa' tsu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo nde quichi tyijyu' la, jua'a nti' ngu', cha' ta ngu' tsa xlya'be ji'i ngu' bi'. ⁵Cuati chcuicha' ma ji'i lcaa ñati ji'i Cristo

nu ndyu'u ti'i ca toni'i ji'i nu Aquila bi'. Lo'o jua'a chcuicha' ma ji'i Epeneto tya'a tso'o na', ngu' Asia nu clyo ngusni cha' ji'i Cristo laca yu bi'. ⁶Jua'a chcuicha' ma ji'i María, cha' ngua'ni tsa ma' cña cuentya ji'i ma. ⁷Lo'o jua'a chcuicha' ma ji'i Andrónico lo'o Junias tya'a quichi tyi na', tya'a ngutu'u na' ni'i chcu. Tyucuaa ngu' bi' laca ngu' ñati nu cua nda Cristo ji'i ndyaa, cha' ta ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ngu' nu cua tyijyu' la; nguula tsa cña nu ngua'ni ngu' cuentya ji'i nu Xu'na na. Pana yala la ngusni ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lo'o li' tiya' la ngusni na' cha' bi'.

⁸Lo'o jua'a chcuicha' ma ji'i lcaa ngu' tya'a nscua xtañi ngu' lo quityi re: ji'i Amplias, cha' tyaca'a tsa yu 'na xqui'ya ycu' nu Xu'na na; ⁹lo'o jua'a ji'i Urbano, tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo; jua'a ji'i Estaquis, la cui' jua'a tyaca'a tsa yu 'na; ¹⁰jua'a ji'i Apeles, cha' cua jlo ti' na cha' ngusni tso'o yu cha' ji'i Cristo xqui'ya lcaa cña nu ngua ji'i yu cuentya ji'i Cristo; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Aristóbulo; ¹¹jua'a ji'i Herodión tya'a quichi tyi na'; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Narciso nu jlya ti' ji'i ycu' nu Xu'na na; ¹²jua'a ji'i Trifena lo'o Trifosa, nu ndyu'ni tsa cña ji'i ycu' nu Xu'na na; jua'a ji'i Pérsida tya'a tso'o na', cha' quiña'a tsa cña tso'o ji'i ycu' nu Xu'na na ngua'ni ma' bi'; ¹³lo'o jua'a chcuicha' ma ji'i Rufo, sca ñati ji'i Cristo nu tso'o tsa cha' nchcui' ngu' ji'i; lo'o jua'a ji'i xtya'a Rufo, nu nguna'asi' tsa jna' ñi'ya si laca ma' xtya'a na'; ¹⁴lo'o jua'a ji'i Asíncrito, ji'i Flegonte, ji'i Hermas,

ji'i Patrobas, ji'i Hermes, lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ñati ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca slo ngu' bi'; ¹⁵lo'o jua'a chcuicha' ma ji'i Filólogo, ji'i Julia, ji'i Nereo, ji'i nu cuna'a tya'a ngula yu, ji'i Olimpás; lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ngu' nu stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo. Nti' na' cha' chcuicha' ma ji'i lcaa ñati bi' cuentya jna'.

¹⁶Nu lo'o chcuicha' ma ji'i tya'a ma, tyucui tyiquee ma quityi ma ji'i tya'a ma chacuayá' ji'i Cristo. Lcaa taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ca nde, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma.

¹⁷Cu'ma tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, lye chcu' na' lo'o ma juani, cha' tii ti ti' tyi'i ma xi, cha' ná tyu'u tucua ñati nu ta cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, cha' ná tacu' loo ngu' bi' cha' liñi ji'i Cristo nu cua ndyuna ma. Ná xñi ma cha' ji'i ngu' bi', ¹⁸cha' si'i cña ji'i Cristo laca bi', si xa' la cha' nchcui' ngu' lo'o ma. Ndu'ni ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu nclyacua ti' ycu' ngu' cha' cua'ni ngu'. Lo'o jua'a ndyu'ni ngu' cha' quichi yaa cha' hiqee ngu' ti'i, cha' tso'o tsa ndañi cha' nu nda ngu', cha' tajua' ti nchcui' ngu'. ¹⁹Pana nu cu'ma ni, tso'o tsa nchcui' ñati cha' ji'i ma lcaa quichi, cha' tso'o tsa ndaquiya' ma cha' ji'i Cristo. Tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'i ma lo'o nduna na' cha' bi'; cua nti' na' cha' yala ti tyatí ti' ma cha' cua'ni ma cua ña'a ca cha' tso'o, cha' ná tyatí ti' ma tsiya' ti cha' cua'ni ma ni sca cha' cuxi. ²⁰Ná tyuu tsá lyiji cha' cua'ni tye ycu' Ndyosi ji'i nu xña'a, cha' nga'aa tyaca' cña cuxi nu ndu'ni nu xña'a bi' tsiya' ti. Cua'ni

Ni cha' t̄i ti tyi'ḷi tyiquee mā, ñi'ya ntsu'u tyiquee ycu'i' Ni; lo'o jua'a ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa tya'a mā.

²¹Lo'o Timoteo tya'a ndya'a na' cña, lo'o Lucio, lo'o Jásón, lo'o Sosípater ngu' tya'a quichi' tyi na', cua nti' ngu' chcuicha' ngu' j̄i'ḷi mā.

²²Cuati lo'o na', scaranu j̄i'ḷi Pablo laca na' lo'o nscua ya quityi re, Tercio naa na'; lo'o na', nti' na' chcuicha' na' j̄i'ḷi mā chacuayá' j̄i'ḷi ycu'i' nu Xu'na na.

²³Lo'o yu Gayo nda yu cha' lo'o na' cha' chcuicha' na' j̄i'ḷi mā; la cui' to' tyi yu nda yu su tyi'ḷi na', jua'a nda yu toni'ḷi j̄i'ḷi yu su tyu'u ti'ḷi ña'a taju ñati' nu ntsu'u cha' j̄i'ḷi lo'o Cristo re. Cuati lo'o Erasto nu laca loo j̄i'ḷi cñi quichi' re, nti' yu chcuicha' yu j̄i'ḷi mā; la cui' ti cha' nti' Cuarto, yu tya'a na.

²⁴Bi' cha' lacua, xtyucua ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na j̄i'ḷi lcaa mā lo'o tya'a mā, ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o mā; jua'a nti' na cha' caca.

Ngusalaya' Pablo lo'o ngu'

²⁵Cua'ni tlyu na j̄i'ḷi ycu'i' Ndyosi lacua. Taca j̄i'ḷi Ni ta Ni juersa j̄i'ḷi

mā, cha' tyi'ḷi mā ñi'ya nu nga'a cha' tyi'ḷi ti na chalyuu, si xñi tso'o na cha' j̄i'ḷi Jesús. Cha' tso'o j̄i'ḷi la cui' Jesucristo, bi' laca cha' nu nda na' lo'o ngu', masi tyuu tsa siyento yija ntsu'u cuatsi' ti cha' nu nchcui' ñi'ya nu cua'ni ycu'i' Ndyosi nde loo la; ²⁶pana juani cua ngulu'u tso'o Ni cha' bi' j̄i'na. Bi' cha' nga'a cha' cañi cha' j̄i'ḷi Cristo tyucui ña'a lo yuu chalyuu su ndi'ḷi ñati' ña'a cuayá' cuna lcaa ngu' xa' tsu', cha' taca xñi ngu' cha' j̄i'ḷi sca ti ycu'i' Ndyosi, cha' taquiya' ngu' j̄i'ḷi cha' nu nchcui' Ni. La cui' cha' bi' laca nu cua nscua lo quityi j̄i'ḷi ycu'i' Ndyosi, nu nguscua jyo'o cusu' ñi'ya caca cha' nde loo la. Ngua ti' ycu'i' Ndyosi cha' caca cha' bi', bi' cha' jua'a ndyaca juani; ycu'i' Ndyosi laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu j̄i'ḷi Ni tsiya' ti.

²⁷Sca ti ycu'i' Ndyosi jlo ti' lcaa cha', bi' cha' lcaa tyempo ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu na j̄i'ḷi ycu'i' Ni chacuayá' j̄i'ḷi Jesucristo. Jua'a nti' na cha' caca tu'ni.